

Diplomadolgozat

Nedevics Tamás László
Vidékfejlesztési agrármérnök MA

Kaposvár
2022

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Vidékfejlesztési Agrármérnök szak

A Vidékfejlesztési program tapasztalatai és hatásai
Somogy megyei kistéleplüléseken

Belső konzulens:

Dr. Szabó Kinga
egyetemi docens

Készítette:

Nedevics Tamás László
W18KO5
levelező szak

Intézet:

Vidékfejlesztés és Fenn-
tartható Gazdaság Intézet

Kaposvár

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	2
1. A VIDÉKFEJLESZTÉS TÖRTÉNETI HÁTTERE	3
1.1. A vidék fogalma, a vidéki térségek jellegzetességei	3
1.2. A vidékfejlesztés alapjai	5
2. VIDÉKFEJLESZTÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN ÉS MAGYARORSZÁGON	9
2.1. Az EU vidékfejlesztési politikájának fejlődéstörténete	9
2.2. Vidékfejlesztés Magyarországon	12
3. A VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM (2014-2020)	15
3.1. A Vidékfejlesztési Program fő irányvonalai	15
3.2. A Vidékfejlesztési Program elemei, jellegzetességei	18
3.2.1. Tudásátadás a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki térségekben	18
3.2.2. A mezőgazdasági ágazat versenyképessége és a fenntartható erdőgazdálkodás ...	19
3.2.3. Élelmiszer -ellátási láncok kialakítása, szervezése és fejlesztése	19
3.2.4. Társadalmi befogadás és helyi fejlesztés a vidéki térségekben	20
4. ÖNÁLLÓ GYAKORLATI KUTATÁS	22
4.1. A kutatás célja, módszertana	22
4.2. A statisztikai adatok vizsgálata	22
4.3. Eredmények	26
5. KÖVETKEZTETÉSEK	32
ÖSSZEGZÉS	34
IRODALOMJEGYZÉK	36
MELLÉKLET	39
ÁBRAJEGYZÉK	40
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	

BEVEZETÉS

Magyarország jelentős hányada vidéki terület, ahol a gazdaság és a társadalom alapvetően más szerveződés mentén működik, mint az urbánus területeken. A vidéki térségek fejlettségét, a társadalom működését eredendően más tényezők, mozgatórugók jellemzik, így nem lehet kétséges, hogy más megközelítéseket igényelnek, mint a nagyvárosi lakosság tagjai. Az Európai Unió kiemelt figyelmet fordít a rurális térségek felzárkóztatására, a fejlesztésekre, amelyek lehetővé teszik a vidék problémáinak kezelését, az elszegényedés, az elöregedés és az elnéptelenedés folyamatainak megállítását. Magyarország a csatlakozást követő időszakban hasznélvezője lett a kohéziós és vidékfejlesztési, vállalkozásfejlesztési politika által kínált támogatásoknak, amelyek lehetőséget kínálnak az egyenlőtlenségek csökkentésére, a vidék élhetőségének biztosítására. A vidék sajátosságainak figyelembevételével kialakításra kerülő politika jelentős mértékben képes hozzájárulni a helyi lakosság életminőségének javításához, az életszínvonal növeléséhez.

Dolgozatom első szakaszában a szakirodalom áttekintésén keresztül mutatom be a vidékfejlesztés történeti hátterét, majd az Európai Unió és Magyarország vidékfejlesztési politikáinak meghatározó elemeit. A 2014- 2020 között zajlott Vidékfejlesztési Program ismertetése során meghatározom annak fő irányvonalait és jellegzetességeit. Önálló gyakorlati kutatás keretében vizsgálom, hogy a Vidékfejlesztési Program milyen irányú és nagyságú hatást gyakorolt egyes Somogy megyei kistelepülések életére, milyen fejlesztések, beruházások valósultak meg a közösségi finanszírozási források felhasználásán keresztül. Vizsgálom továbbá, hogy a települési vezetők milyen véleményt alkottak a Vidékfejlesztési Programról, milyen tapasztalatokat szereztek a projektek megvalósításának folyamatában.

1. A VIDÉKFEJLESZTÉS TÖRTÉNETI HÁTTERE

Az 1960-as években az európai integrációs folyamatok egyre inkább felerősödtek, ezzel párhuzamosan az intézményi közgazdaságtan megállapításainak nyomában erőteljes kormányzati érdeklődés fordult a vidéki térségek gazdasági – társadalmi helyzetének rendezésének irányába. A vállalkozások társadalmi jelentősége, beágyazottsága egyre több kutatás tárgyát képezte, amelyek erőteljesen rávilágítottak arra a tényre, hogy beavatkozás hiányában a vidék élhetősége egyre kisebb mértékben lesz jellemző. A munkalehetőségek szűkössége komoly probléma, ugyanakkor a vidéken rejlő lehetőségek kiaknázása kitörési pontokat biztosíthat a meghatározó jelentőségű társadalmi szegmens, a vidéki népesség tagjai számára. A helyi fejlesztések iránti igény elsőként Franciaországban jelent meg, ahol egy breton kistérség elszigetelődésének megakadályozására került sor kormányzati beavatkozásra. A lokális gazdasági és társadalmi szereplők aktivitásának növelésére irányuló ténykedés eredményeképp növekvő figyelem fordult a leszakadó, periférikus jelleggel bíró régiók helyzetének javítása irányában (Póla, 2019).

1.1. A vidék fogalma, a vidéki térségek jellegzetességei

A vidék fogalmának meghatározásában nem alakult ki egységes koncepció, az egyes aspektusok más, és más jellegzetességek alapján közelítik meg a definíciót. Ennek megfelelően egységes mérőszámokban kifejezhető, egzakt fogalom alkotására nem vállalkoztak a terület kutatói, ugyanakkor számos jellegzetesség került azonosításra, amelyek alapján relatíve jól lehatárolhatók a rurális területek, térségek. A vidék jellegzetességeinek megfogalmazása során leggyakrabban az agrárium, illetve a természeti környezet jellemzői kerülnek meghatározásra, ezzel párhuzamosan a településszerkezet urbánus jellegtől alapvetően eltérő specifikumai is fellelhetők a fogalmakban. Az életmód és mentalitás, amely a vidéki térségek társadalmának sajátja, szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy éles, azonban egyre kevésbé markáns vonalat húzzon a nagyvárosi és vidéki térségek között. A kultúra és az értékrend sajátosságai szintén meghatározónak nevezhetők, ezzel párhuzamosan az életmód és az egyes társadalmi csoportok rétegződése is egyéni külsőt kölcsönöz az egyes térségek számára (Rechnitzer & Smahó, 2011).

Szabó (2011) a magyarországi specifikumok alapján igyekszik meghatározni a vidék fogalmát, amelynek során három definíciót, azonosítási kritériumot vázol, amelyek közül az első a Budapest – vidék reláció, a második a város – falu viszonylat, illetve a harmadik a nagytelepülés – kistelepülés megközelítés. További elkülönülést azonosít a népsűrűség, a gazdasági fejlettség, illetve a mezőgazdasági tevékenységek aránya alapján, illetve a települések jogállásának tekintetében is tapasztalhatók eltérések. Ugyanakkor megjegyzi, hogy a közbeszédben vidéki jellegzetességekként megfogalmazódó elemek – csend, béke, nyugalom, természetközelség, közösségi élet – egyre inkább jellemző a rurális térségek településeire, illetve azon falvakban, ahol jellemző, komoly problémák is felmerülhetnek. Idézi a Rurális Térségek Európai Chartája által közölt fogalmat, amely szerint a vidék olyan tágabb értelemben vett belterület, amely gazdasági és szociális értelemben egységet alkot a térséggel, továbbá a városokhoz viszonyítva a népsűrűség alacsony, a lakosság, a gazdaság, a szociális és kulturális rendszerek koncentrációja kisebb.

Kende (2015) a vidéki térségek esetében a mezőgazdasági tevékenység több évszázados múltra visszatekintő tradíció, amelynek hatása meghatározó a vidéki lét során, ugyanakkor nem jelent kizárólagosságot. A gazdasági és társadalmi kohézió, az esélyegyenlőség megteremtése szempontjait figyelembe véve a vidéki területek életképességének növelése kiemelt jelentőséggel bír, mivel az Európai Unió területének mintegy nyolcvan százaléka vidéki térségként került meghatározásra. A rurális térségek jellegzetességeinek, tradícióinak megőrzése közös érdek, a kulturális és társadalmi hagyományok ápolása szerves részét képezi az európai közösségi életnek. Ennek megfelelően a vidékre nem tekinthetünk úgy, mint a mezőgazdasági termelés színterére, annál lényegesen nagyobb gazdasági és társadalmi jelentőséggel bír.

Ángyán (2005) a vidék és a város kapcsolódási pontjaira hívja fel a figyelmet, rámutatva arra, hogy a mezőgazdálkodás a modern korban már lényegesen szélesebb jelentéstartalommal bír, mint az több évszázadon keresztül megfigyelhető és jellemző volt. A környezetgazdálkodás kialakulásának köszönhetően tehát a vidék jelentősége markáns mértékben megnőtt, mivel számos olyan fogalommal és ténykedéssel gazdagodott, amelyek gyakorlatilag a 20. század változásainak hatására jöttek létre. A mezőgazdálkodás a modern kor elvárásainak megfelelő napjainkban már nem csupán a termelésre koncentrálni, figyelembe veszi a környezettudatos és fenntartható gazdálkodás elvárását, ezzel párhuzamosan kiemelt szerepet játszik a körzet, a táj természeti, társadalmi és kultúr funkcióiban egyaránt.

Az Európai Unió vidékdefiníciója szintén többtényezős meghatározás, azonban a jogállás pontos meghatározása érdekében számszerűsített mutatókat is tartalmaz. Vidéki térségként aposztrofálja azokat a tízezer főnél kevesebb lakossággal rendelkező községeket és kisvárosokat, amelyekben az országos átlagnál magasabb a mezőgazdaságban, az agráriumban foglalkoztatottak száma és aránya, továbbá az agrárgazdaság súlya jelentősebb, mint az ipari termelésé. A vidéki területeken a gazdasági ténykedés szorosan kötődik a természeti környezethez, ugyanakkor a zsúfoltság kevésbé jellemző, mint az urbánus területeken. A mezőgazdaság tehát meghatározó a foglalkoztatásban, ennek megfelelően a terület jelentősége magas, ugyanakkor elismertsége alacsony, gyakorta pejoratív jelzőkkel illetik a rurális térségeket. Megfogalmazódik továbbá, hogy a vidéki lét sajátos életforma, amely különös figyelmet érdemel a közösség tagjainak részéről (Köszegi, 2016).

G. Fekete (2013) a centrális- perifériális megközelítés alapján igyekszik definiálni a vidék fogalmát, véleménye szerint a globalizáció felerősödése tovább növelte az egyenlőtlenségeket a gazdasági fejlődés központjaitól távol eső, illetve a centrumokban található települések, térségek között, amelynek következtében a társadalmi kohézió is eltérő fejlődési pályákon alakul. Az eltérő növekedési, fejlődési pályák értelmezhetők globális közegben, ugyanakkor az országon, esetenként régióon belül is markáns különbségekkel találkozhatunk. Az erőközpontok szerepe kiemelt jelentőséggel bír a nemzetgazdaságban, ugyanakkor a perifériális helyzetű települések esetében is meghatározó, milyen mértékben sikerül bekapcsolni őket a gazdaság vérkeringésébe, mennyire hatékonyan lesznek képesek kihasználni adottságaikat, az erőforrásokban rejlő lehetőségeket.

1.2. A vidékfejlesztés alapjai

Kende (2015) a vidékfejlesztés céljainak ismertetésén keresztül igyekszik megfogalmazni a vidékfejlesztés jelentéstartalmát, amelyet az agrárgazdaság, a vidék jellegzetes gazdasági ágazata krónikus strukturális problémáira adott válaszként aposztrofál. Az agrárium fő problémáiként a méretgazdaságosságból fakadó, a versenyképesség terén korlátokat jelentő tényezőket, a jövedelmezőség alacsony szintjét, a foglalkoztatási hiányosságokat, továbbá az elvándorlást azonosítja a szerző, amelyek kezelése érdekében olyan szakpolitikai tevékenység szükséges, amely képes csökkenteni azok negatív hatásait. További célként határozza meg a vidéki közösségek társadalmi- gazdasági értelemben vett életképességének fenntartását, a kohézió növelését.

Luda (2012) felhívja a figyelmet arra, hogy a gazdaságorientált társadalomban az érték fogalma jelentős átalakuláson ment keresztül a 20. század éveiben, amelynek eredményeképp napjainkban a tradicionális értékek gyakorlatilag relativizálódnak, ezzel párhuzamosan azonban a pénz, az anyagi jószágok felértékelődése kiemelt mértékben van jelen a társadalomban. Az értékrendben bekövetkezett változás a vidék degradációját eredményezte, amelynek következtében a rurális térségek társadalma is gyakorlatilag leértékelődött, a kohézió, amely a nemzet egyik meghatározó eleme, kétségessé válik. Ugyanakkor lényeges kérdés, hogy a vidék, mint gazdasági- társadalmi tényező, képessé váljon arra, hogy a lakosság számára megélhetést biztosítson, lehetőséget teremtsen a fejlődésre, az életminőség növelésére. Abban az esetben, ha a fejlődéshez szükséges erőforrások nem állnak rendelkezésre, a terület elszigetelődése, elnéptelenedése reális fenyegetéssé válik.

Az Európai Unió döntéshozói az 1980-as évek második felétől fordítottak növekvő figyelmet a vidéki térségek gazdasági- társadalmi problémái irányába, amikor is nyilvánvalóvá vált, hogy az alapvetően elmaradottabb térségek esetében a fejlődés hiányában az elnéptelenedés, az elszegényedés, a perifériális lét egyéb negatív hatásai realitásként értelmezhetők. A közösségi politika figyelme tehát egyre nagyobb mértékben irányult a vidék problémáira, amelynek eredményeképp egyre több kutatás eredményei jutottak arra a következtetésre, hogy hatékony beavatkozás hiányában a rurális térségek társadalmát komoly veszély fenyegeti. A fejlesztések szükségszerűségéhez nem férhetett kétség, ugyanakkor a beavatkozások irányának és mértékének tekintetében figyelembe kellett venni azokat a sajátosságokat, amelyek az egyes régiókat, térségeket, településeket jellemezték. Nem férhet kétség ahhoz, hogy egységes, univerzális program kialakítása és végrehajtása nem lehetett realitás, mivel a speciális jelleg miatt szinte kizárólag a keretrendszer, az elméleti háttér, valamint a jogi szabályozás rendszerének létrehozása volt értelmezhető a vidékfejlesztési politika kialakításának folyamatában. A fejlesztés, a fejlődéshez szükséges tevékenységek struktúrájának kialakítása gazdasági, politikai és ideológiai megfontolások mentén zajlott, azaz a felméréseket követően a szükséges támogatások megítélése nagymértékben szubjektív döntések eredményeképp történt meg. A fejlesztések ennek okán gyakorta nem a kitűzött célok teljesülése érdekében történtek, így nem szolgálhatták a megcélzott társadalmi rétegek életminőségének javítását. A kohéziós politika céljainak pontosítása érdekében egyre nagyobb teret kaptak a helyi közösségek, amelyek lényegesen nagyobb hatékonysággal voltak képesek hasznosítani a forrásokat (Farkas, 2002).

A célok sokfélesége meglehetősen összetetté, bonyolulttá tette a vidékfejlesztés, a vidékpolitika elemeit, amelynek következtében általános szabályozás kialakítása is szükségessé vált. Napjainkban már nem lehet kétséges, hogy az integrált vidékfejlesztési politika szükségszerűség, ugyanakkor a helyi döntéshozatal képes hozzájárulni a hatékonyság növekedéséhez. Az integráció tehát alapvetően az eszközök hatékonyságának növelésére alkalmas elemekben értelmezhető, a döntéshozatal folyamataiban értelemszerűen a lokális jelleg dominanciája szükséges. Ezzel párhuzamosan a fejlesztések nem minden esetben érték el a kitűzött célokat, mivel azok már a megfogalmazás stádiumában sem voltak alkalmasak a társadalmi- valamint gazdasági problémák kezelésére. Példaként említhető, hogy a felzárkóztatást célzó források felhasználása a gépesítés érdekében történt. Az emberi munka jelentőségének csökkenése ugyan hozzájárult a gazdaság versenyképességének növekedéséhez, ugyanakkor a lokális társadalom tagjai számára nem biztosított megélhetést, jövedelmezőséget. A vidékfejlesztési politika célrendszerének kialakítása tehát meghatározó lehet az eredményesség terén, a helyesen megfogalmazott elképzelések képesek hozzájárulni a kohézió növekedéséhez, míg a nem megfelelően, a helyi társadalom érdekeit figyelembe vevő módon kialakított keretek akár károkat is okozhatnak (Sain, 2005).

A vidéki gazdaságok életképességének, jövedelmezőségének növelése tehát önmagában a támogatási források révén nem kivitelezhető, mivel a nem megfelelően hasznosuló elemek akár arra is képesek, hogy növeljék a problémákat, konzerválják a nem megfelelő hatékonysággal működő folyamatokat. Ennek egyenes következménye, hogy a vidéki társadalmak tagjai körében is szemléletváltás szükséges annak érdekében, hogy a megszerzett javak, támogatások hasznosuljanak, hozzájáruljanak a fejlődéshez, az integrációhoz és a kohézió növekedéséhez. Nem lehet kétséges, hogy a vidéki gazdaságok döntéshozóinak is fejlődésre van szükségük, annak érdekében, hogy piac képes termékeket legyenek képesek előállítani, ismerniük kell a piacok mozgatórugóit, szabályait, igényeit. Fontos momentum továbbá, hogy mivel a gazdák nem minden esetben képesek átfogó, reális képet alkotni a piacok működését, változásait illetően, a politika döntéshozó grémiumai is komoly felelősséggel tartoznak a rendszer megfelelő működését illetően. Természetesen a lokális döntéshozatal folyamatait a központi, jellemzően kormányzati szereplők nem befolyásolhatják a kellőnél nagyobb mértékben, ugyanakkor a megfelelő mérték meghatározása rendkívül összetett kérdés lehet (Dorgai, 2010).

A vidékfejlesztés meghatározó eszközei tehát nem minden esetben a támogatási források, mivel a helyi sajátosságok miatt felmerülhetnek egyedi, egyéni igények is. Számos olyan példa említhető, amikor is a támogatás önmagában nem képes megoldani a problémákat, például a speciális gazdálkodási tényezők – közösségi gazdaság, biogazdálkodás – magas szintű szakmai ismereteket, speciális tudást igényelnek, amelynek megszerzéséhez, majd az átalakuláshoz kapcsolódó tranzakciós költségek olyan magasak, hogy nem képesek a források biztosítani a tényleges és kedvező változást. Ebben az esetben a közvetítő szerep vagy szakmai támogatás lényegesen nagyobb hatékonyságot képes közvetíteni, mint az anyagi jellegű támogatások. A vidékfejlesztési politika eszközrendszerének kialakítása során célszerű figyelembe venni a multiplikátor hatást is, mivel a lokális fogyasztás a legtöbb esetben a helyi gazdaságok fejlődéséhez járul hozzá, így a termelés folyamatait úgy érdemes kialakítani, hogy a helyben piac képes termékek túlsúlya legyen jellemző (Fertő & Mizik, 2016).

A vidékfejlesztési politika – a megfelelően kialakított stratégia mentén – az alábbi célkitűzések megvalósulásához képes támogatást nyújtani a mezőgazdasági, élelmiszeripari és erdészeti ágazat szereplőinek körében:

- A mezőgazdaság, az előállított termékek piaci versenyképességének növelése,
- a környezeti, természeti erőforrások fenntartható gazdálkodási rendszerének kialakítása és folyamatos fejlesztése a felmerülő igények, a bekövetkező változások függvényében, különös tekintettel az éghajlatváltozás elemeire,
- a rurális gazdaságok és helyi közösségek kiegyensúlyozott fejlesztése, ideértve a foglalkoztatás kérdéseit (Kengyel, 2020).

Lowe et al. (2019) a tudás, az ismeretek, valamint a hozzájuk való hozzáférés mértékét emelik ki a vidékfejlesztési szakpolitikák kialakításában, mivel a szakértelem kiemelt szerepet játszik a gazdaságok versenyképességének növekedésében. A szerzők kifejtik, hogy a környezeti, természeti adottságokban rejlő lehetőségek csak abban az esetben hasznosíthatók, ha a folyamatok során hozzáadott érték keletkezik, amelynek alapja a stratégiai tervezés, illetve a szakszerű végrehajtás. A tudástőke koncentrációja ennek megfelelően egyre nagyobb jelentőséggel bír a vidéki térségekben is, a korábban a nagyvárosok, erőtercentrumok hegemoniája egyre kisebb mértékben érzékelhető. A tudományok exponenciális növekedése, amely az elmúlt két évszázad során valósult meg, jelentős mértékben képes hozzájárulni a hatékonyság, azon keresztül pedig a versenyképesség növekedéséhez, így meghatározó szerepet játszik a vidékfejlesztés elveinek és gyakorlatának kialakításában is.

A vidékgazdaság meghatározó tényezője egyértelműen az agrárium, ugyanakkor a turizmus is markáns hozzájárulást eredményezhet a vidéki térségek társadalmának épülésében. A vidéki térségek aspektusából vizsgálva megállapítható, hogy előnyös, ha a lokális gazdaság több lábon áll, tehát nem kizárólag a mezőgazdaság és az állattenyésztés alkotja a helyi lakosság jövedelmének gerincét. A nemzetgazdaság, mint komplex rendszer, számos tényezőre alapozva működik, amelyek körében egy változás bekövetkezte egyes esetekben a teljes struktúrára képes hatást gyakorolni. Ennek megfelelően a gazdaságpolitika és a vidékfejlesztési politika összhangja is szükséges a megfelelő és stabil működéshez. A vidéki térségekre jellemző sokszínűség, változatosság számos lehetőséget biztosít a turizmus ágazat szolgáltatáspalettájának kialakítására, így hozzájárul a lokális társadalom fejlődéséhez, gazdasági és kulturális értelemben egyaránt. A helyi fejlesztések, amelyekben jelentős szerepet játszik a vidékfejlesztési politika, az általa biztosított források és támogatások, rendszerének kialakítása komoly lehetőség, mivel az alábbi tényezők biztosítják a hatékonyságot:

- A rurális térségek alapvetően változatosak, sokszínűek, a természeti környezet gazdag kínálatát hordozzák magukban,
- a helyi problémákat helyben lehet legpontosabban definiálni, azokra többdimenziós megoldásokat találni,
- a fejlődéshez a vidékfejlesztési támogatások önmagukban nem elegendők, szükséges a helyi források bevonása is,
- a lokális erőforrásokra alapozó projektek jellemzően nagyobb és hosszabb távú hatás kifejtésére alkalmasak,

- a lokális fejlesztések hozzájárulnak a globalizáció negatív hatásainak ellensúlyozásához, továbbá a társadalmi kohézió növekedéséhez (Sánta, 2020).

A vidékfejlesztés és a turizmus kapcsolata abban az esetben képes hozzájárulni a helyi társadalom fejlődéséhez, ha a folyamatok során a lokális közösségek és a természeti környezet számára nem generál károsító hatást. A turizmus, amely a közelmúltban a gazdaság legdinamikusabban fejlődő ágazatává vált, számos lehetőséget kínál a vidék számára ahhoz, hogy élhető, fenntartható területek alakuljanak ki, ezzel párhuzamosan pedig jövedelmezőséget és munkalehetőséget biztosítson a lakosság számára. Mint a korábban bemutatott vidékfejlesztési kritériumok során már említésre került, az egyensúly kialakítása ebben az esetben is meghatározó tényező, mivel a környezeti erőforrások túlzott mértékű igénybevétele, felhasználása gyakorta nagyobb károkat képes okozni a természetben, mint amilyen nagyságú kedvező hatást generál a gazdaságban és a társadalomban. Egy turisztikai desztináció számára egyaránt közvetlen negatív gazdasági hatást eredményezhet a látogatók számának drasztikus csökkenése vagy növekedése. Fontos momentum tehát, hogy a kínálat kialakítása során, a vidékfejlesztési politika tervezésének folyamataiban a terület eltartó képessége pontosan kerüljön meghatalmazásra. Ennek egyenes következménye, hogy a döntéshozatal folyamataiban mindkét tényező figyelembe vétele megtörténjen (Duray, 2016).

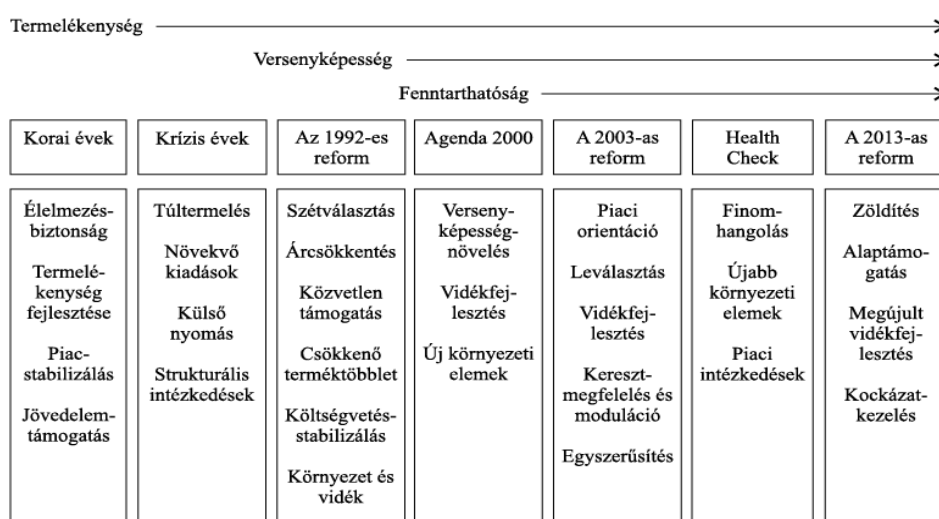
Összefoglalva tehát a vidékfejlesztés kiemelt jelentőséggel bír a rurális térségek gazdaságának és társadalmának működésében, ugyanakkor lényeges momentum, hogy a politika kialakítása, a stratégiai tervezés és végrehajtás folyamatainak megvalósításakor meghatározó a helyi sajátosságok figyelembevétele.

2. VIDÉKFEJLESZTÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

Bár a vidéki térségek gazdasági- társadalmi fejlődésének elvei már a 20. század elején kialakultak az Egyesült Államokban, konkrét tervek, stratégiák kialakulására gyakorlatilag csak az Európai Unió működésében került sor. Az 1980-as években zajló kutatások eredményei alapján az Európai Bizottság és Tanács egyaránt támogatta a vidékfejlesztési és kohéziós politika rendszerének kialakítását. A Közös Agrárpolitika rendszerének létrehozása teremtette meg az alapot a vidékfejlesztés struktúrájának felépítéséhez, amely a 20. század utolsó évtizedében szignifikáns növekedésen ment keresztül (Sain, 2005).

2.1. Az EU vidékfejlesztési politikájának fejlődéstörténete

A Közös Agrárpolitika (KAP) gyökerei a második világháborút követő időszakig nyúlnak vissza, amikor is az erőforrások szűkössége miatt rendkívül nehezen lehetett élelmiszerhez jutni Európa államaiban. Az 1. ábrán látható fejlődési szakaszok ismertetésén keresztül érthetjük meg a közösségi elv érvényesülésének szükségszerűségét.

1. ábra: A KAP fejlődésének szakaszai

Forrás: Jámor & Mizik (2014)

Az 1. ábrán megfigyelhető, hogy a korai években – a KAP kialakulásának kezdete a messinai konferenciához (1955) köthető – mivel ott vetődött fel első alkalommal a közös piacok létrehozásának gondolata. Az élelmiszer ellátás biztonsága egyre növekvő jelentőséggel bírt az integrációs folyamatokban résztvevő államok számára, ugyanakkor a harmadik államtól való függőség csökkentése is a motivációk között szerepelt. A KAP reformjai, átalakítása, az új elemek rendszerbe történő beépítése az aktuális helyzethez, elvárásokhoz való igazodást tükrözi. Megfigyelhető, hogy a gazdasági és társadalmi, agrár tényezők összefüggésben jelennek meg a KAP cél-és eszközrendszerében, amelyre hatást gyakorolt az EU bővítés is, mivel az új tagállamok sajátosságaihoz is alkalmazkodni képes politika került kialakításra (Jámor & Mizik, 2014).

Marsh & Swanney (2019) véleménye szerint a KAP rendszerének kialakítása adekvát választ adott azokra a kérdésekre, megoldásokat kínált azokra a problémákra, amelyek a formálódó európai integráció államai számára kiemelt jelentőséggel bírtak. A Római Szerződés tagállamai felismerték a mezőgazdasági termelés, valamint a strukturális politika elemei közötti összefüggéseket, gyakorlatilag olyan rendszer kialakítására törekedtek, amelynek működése egyrészt támogatja a biztonságos élelmiszerellátás megvalósítását, másrészt pedig lehetőséget biztosít a perifériális térségek társadalmának a megélhetés biztosításához, az életminőség javításához.

A KAP önmagában nem volt alkalmas a rurális térségek felzárkóztatására, mivel alapvetően a termelés intenzitásának növelésére koncentrált, így környezetszennyező, az erőforrások hatékony felhasználását megvalósítani nem képes programként működött. Ennek egyenes következménye volt a reformok iránti igény megjelenése, azonban a tagállamok nemzeti érdekek érvényesítését előtérbe helyező agrárpolitikája korlátozta a változások megvalósítását. Az 1980-as évek végére nyilvánvalóvá vált, hogy a regionális különbségek, egyenlőtlenségek csökkenésének folyamata nem felel meg az elvárásoknak, bár a vidék fejlődésének üteme növekedett, az elmaradás még mindig az elnéptelenedéssel, elszegényedéssel fenyegetett. Az erőforrások lokális koncentrációjára tett kísérletek főképp Belgium, Skócia és Franciaország egyes régióiban hoztak kedvező változásokat, ugyanakkor az újonnan csatlakozó, jellemzően perifériális államok – Spanyolország és Portugália – esetében még mindig markáns eltérés volt jellemző, a rurális térségek lemaradása szignifikáns volt (Nemes, 2000).

A 2000 előtti időszakban tehát szinte kizárólag az agrártámogatások képezték a vidékfejlesztés eszközrendszerét, ugyanakkor annak felismerése, hogy az erőforrások integrált felhasználása révén érhetők el eredmények, már az új politika alapjainak lerakását támogatták, amelyek az 1996. évi Corki Deklarációban kerültek megfogalmazásra. Az egyezmény teremtette meg a klasszikus vidékfejlesztés, a második pillér kialakításának lehetőségét, amely ugyan a KAP, az agrártámogatások struktúráját gyakorlatilag érintetlenül hagyta, ugyanakkor kialakításra került a lokális tervezés és döntéshozatal rendszere is. A Corki Deklarációt megelőző, 1995-ben létrehozott dokumentum, a Vidéki Térségek Európai Kartája már megfogalmazta azokat a célokat, amelyek a vidékfejlesztés sarkalatos pontjaivá váltak a következő évtizedek során:

- A vidéki térségek gazdasági funkciójaként a foglalkoztatás növelése, a jövedelmezőség kedvező változásai, az életképes agrárium került megfogalmazásra, a környezettudatos, a megújuló energiák nagyobb arányú felhasználásán keresztül a hatékonyság is növelhetővé válik. A kkv szektor helyzetének javítása a turizmus rendszerének fejlesztésén keresztül valósulhat meg.
- Az ökológiai funkció, a biodiverzitás és a természeti környezet megóvása, megőrzése, a fenntartható gazdaság tényezőinek kialakítása és folyamatos innovációja.
- A társadalmi és kulturális funkció, a vidéki életformák, hagyományok, a közösségi élet elemeinek megőrzése, kapcsolatépítés és fejlesztés (Szili- Fodor, 2011).

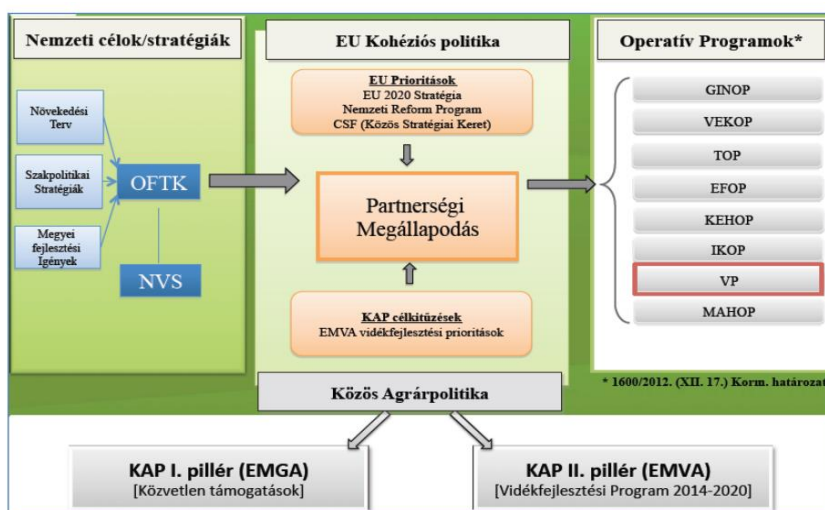
Finta (2015) vizsgálatai is arra az eredményre jutottak, hogy az ezredfordulóra a közösség vidékfejlesztési politikájának attitűdjei markáns átalakuláson mentek keresztül, a kizárólagos agrártámogatási rendszer kibővült, nagyobb mértékben figyelembe vette a helyi sajátosságokat,

továbbá a döntéshozatal centralizált folyamatainak átalakításán keresztül igyekezett hozzájárulni az érdekérvényesítés hatékonyságának növekedéséhez.

Kengyel (2020) a vidékfejlesztési támogatások felzárkóztatásban játszott szerepének vizsgálata során arra hívja fel a figyelmet, hogy bár a Strukturális Alapok, amelyek 1993- 2000 között a második pillér működéséhez szükséges forrásokat biztosították, az ezredfordulót követően, megelőzve az újabb- közép- kelet- európai államok – csatlakozási folyamatot, már nem képezték szerves részét a vidékfejlesztési politikának, ugyanakkor a rurális térségek fejlesztése továbbra is prioritást élvezett a Strukturális Alapok által meghatározott célkitűzések körében. A támogatások nagyságát jellemzi, hogy az Európai Unió teljes költségvetésének több mint harmada – 35%- a közösségi GDP 0,4 százaléka kerül kifizetésre a vidékfejlesztési programok keretén belül. A határmenti és transznacionális együttműködések támogatása különösen a 2004. évi bővítést követő időszakban növekedett meg, mivel az újonnan csatlakozott államok többsége jellemzően a kevésbé fejlett, vagy az átmeneti régiók körébe volt sorolható.

A vidékfejlesztési támogatások hasznosulását illetően megoszlanak a vélemények, mivel egyes kutatások arra az eredményre jutottak, miszerint azok növekedésre gyakorolt hatásai nem mutathatók ki egyértelműen, a támogatásban részesülő régiók, térségek fejlődési pályája nem tér el azon régiókéitól, amelyek nem részesültek a forrásokból. Más vélemények szerint azonban hosszútávon egyértelműen szerepet játszottak és játszanak a fejlődésben, az egyenlőtlenségek csökkentésében. Egy harmadik vélemény szerint a támogatások hasznosulása ott érzékelhető legnagyobb mértékben, ahol a források felhasználása a kutatás- fejlesztés és az innováció érdekében történt meg. A szerző véleménye szerint a források allokációjában kiemelt szerepet játszó gazdaságpolitika minősége határozta meg a közelmúltban azt, hogy a támogatások milyen mértékben voltak képesek célt érni, növelni a hatékonyságot, a foglalkoztatást, illetve a jövedelmezőséget, azokon keresztül pedig a vidéki térségek megtartó erejét (Kende, 2015).

Az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának kohéziós politikán belüli elhelyezkedését a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra: Az EU vidékfejlesztési politikájának kohéziós politikán belüli elhelyezkedése

Forrás: Szabó (2015)

A 2. ábrán megfigyelhető, hogy a KAP II. pillére, a Vidékfejlesztési Program mellett az Strukturális Alapok által finanszírozott projektek képezik a vidékfejlesztés fő részét. A Vidékfejlesztési Program értelemszerűen illeszkedik az operatív programok rendszerébe, ugyanakkor figyelembe veszi a nemzeti sajátosságokat (Szabó, 2015).

2.2. Vidékfejlesztés Magyarországon

Finta (2020) a rendszerváltást követő időszakot – 1990-1998 – tekinti a magyarországi vidékfejlesztés első meghatározó mérföldkövének, mivel ezen intervallum alatt indultak el azok a fejlesztési programok, amelyek célja a rurális térségek megtartó erejének növelése volt. A gazdasági és társadalmi értelemben egyaránt drasztikus változások hatására a munkanélküliség jelentős mértékben növekedett, az agrárium helyzete pedig kétségbeesítő volt. A korábbi felvásárló piacok – KGST országok – gyakorlatilag megszüntették az egymással történő kereskedést, ugyanakkor a termelés hatékonyságának növelése érdekében zajló folyamatok – gépesítés – következtében az emberi munkaerő iránti igény is nagymértékben csökkent. A vidéki régiók elszegényedése, előregedése és elnéptelenedése egyre fenyegetőbb veszélyként jelent meg, amelynek eredményeképp a társadalmi feszültség is növekedett.

Kulcsár (2020) arra hívja fel a figyelmet, hogy Magyarországon már a 19. században kialakultak azok az egyenlőtlenségek, amelyek a vidéki területek lakosságának, társadalmának életminőségét kedvezőtlen módon befolyásolták, amelyeket a szocializmus időszakában folytatott egyenlőségre való törekvést preferáló politika sem volt képes megszüntetni. A rendszerváltást követő időszakban ezek az egyenlőtlenségek még nagyobb mértékben jelentek meg, a szociális, kulturális és regionális különbségek gyakorlatilag soha nem látott méreteket öltöttek. Az Európai unióhoz történő csatlakozás nagy reményekkel töltötte el a vidék lakosságát, a vidékfejlesztési politika, a Strukturális Alapok által nyújtott támogatások elérése számos lehetőséget kínált a vidék számára. Ennek ellenére az egyenlőtlenségek napjainkban is fennállnak, a támogatások egyes területeken egyáltalán nem, vagy csak minimális mértékben voltak képesek változásokat előidézni, hozzájárulni a fejlődéshez.

Az Európai Unió KAP-hoz kapcsolódó projektje, a SAPARD – program számos kritikát kapott, mivel az integrációra és decentralizációra irányuló törekvések ugyan jelen voltak a programban, ugyanakkor a kitűzött célok eléréséhez nem minden esetben nyújtottak támogatást. A foglalkoztatás bővítése, illetve a mezőgazdasági termelés hatékonyságának növelése gyakorta egymásnak ellentmondó elemeket generáltak, mivel a gépesítés és az egyéb technológiai fejlesztések nem járultak hozzá a foglalkoztatás arányának növeléséhez, így a klasszikus értelemben vett vidékfejlesztés terén nem bizonyultak eredményesnek. A SAPARD eredményessége Magyarországon is kétségesnek nevezhető, mivel a program számos olyan elemet tartalmazott, amelynek következtében a hazai vidék nem juthatott fejlesztési forrásokhoz, illetve azok hasznosulása minimálisnak bizonyult. Természetesen kedvező elemek is tartoztak a SAPARD – programhoz, a szubszidiaritás elvének és gyakorlatának érvényesítése pozitív hatást gyakorolt a vidéki térségek gazdaságára és társadalmára egyaránt. Az uniós termelési viszonyok kialakításához szükséges források ugyanakkor megteremtették a hazai piacgazdaság versenyképességének alapjait, igaz, csak egy szűk szegmens számára hoztak kedvező változásokat (Nemes, 2003).

Finta (2015) a vidékfejlesztés hazai történelmének második mérföldkövének a területfejlesztési törvény megalkotását követő időszakot nevezi, amely 1998-tól 2004-ig, Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozásáig terjedt. Ebben az intervallumban gyakorlatilag a legkisebb vállalkozások is forrásokhoz juthattak, ugyanakkor a közszféra támogatása, a centralizált fejlesztések, integrált programok finanszírozása nagyobb mértékben jellemezte a stratégiát. Az

előcsatlakozási és LEADER alapok megjelenése gyakorlatilag nem hozott jelentős változást a területen, mivel gyakorlat hiányában a forrásokhoz való hozzájutás nehézkesnek bizonyult, ugyanakkor a döntéshozatal folyamataiban az elvi síkon létező szubszidiaritás nem érvényesült. A korszak leginkább jellemző, befolyást gyakorló tényezője a szakpolitika volt, amely a későbbi megítélés alapján gyakorta elhibázottnak bizonyult. Ennek egyenes következménye, hogy az időszak során a vidékfejlesztés érdemi pozitív változásokon nem ment keresztül.

Kulcsár (2020) is a vidékfejlesztés kezdeti nehézségeit említi, kiemelve, hogy a programok hatásainak gyengeségei alapvetően nem a gazdasági problémákban keresendők, sokkal nagyobb mértékben a társadalmi háttér okozta a sikertelenséget, a nem megfelelő változásokat. Kifejti továbbá, hogy az urbanizáció, a városi társadalom fejlődésével párhuzamosan a vidék elmaradása gyakorlatilag törvényszerűség, mivel az erőforrások koncentrációja révén a növekedés a nagyvárosokban lehetséges. Ugyanakkor nem lehet kétséges az sem, hogy a rurális térségek társadalmainak jelentősége kiemelt, ennek megfelelően az egyenlőtlenségek csökkentésére mindenképp szükség van. Hazánkban a rendszerváltást követően elmaradt kompenzációs folyamatok hiánya játszott kiemelt szerepet abban, hogy a fejlesztési kísérletek ellenére napjainkban talán még nagyobb társadalmi egyenlőtlenségek jellemzik a vidéket, mint a rendszerváltást követő időszakban az megfigyelhető volt.

Az EU csatlakozást követően Magyarország is szerves részét képezte a közösségi vidékfejlesztés politikájának, ennek egyenes következménye volt, hogy bár a nemzeti sajátosságokat figyelembe vevő, ugyanakkor az uniós szabályozásnak is megfelelő politika került kialakításra. A KAP által megvalósított szabályozás azonban számos esetben nem járult hozzá ahhoz, hogy a támogatási források azokhoz jussanak el, akik valóban a vidéki területek felemelését tűzték ki célul, hanem sokkal inkább az agrárpolitika kedvezményezettjei számára kínáltak lehetőségeket. Az egyenlőtlenségek további fokozását érték el azok a támogatások, amelyek a vidéki társadalom tagjai számára gyakorlatilag elérhetetlenek voltak, ugyanakkor hozzájárultak egy új oligarcha réteg kialakulásához, amelynek tagjai nem a vidék fejlesztését, sokkal nagyobb mértékben saját egyéni érdekeik érvényesítését tartották szem előtt (Farkas & Kovács, 2018).

A csatlakozást követően a hazai vidékfejlesztés integrálódott a korábban már uniós tagállamok által folytatott LEADER + programba, amely azonban szintén nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A 2004- 2014 közötti intervallum sokkal inkább politikai botrányoktól volt hangos, amelyek a támogatások nem megfelelő felhasználása révén alakultak ki. Egyes esetekben büntetőeljárás is indult, mivel a támogatási forrásokat a helyi döntéshozók nem a vidéki térségek és közösségek fejlődése érdekében használták fel, ugyanakkor azon területeken, ahol a lokális döntéshozatal, a szubszidiaritás gyakorlata érvényesült, a rendelkezésre álló támogatások hasznosulása kedvező volt. A helyi akciócsoportok által koordinált fejlesztési folyamatok több területen jelentős eredményeket értek el, elsősorban a falusi turizmus növekedésében játszottak meghatározó szerepet. A LEADER csoportok tevékenysége fentiek ellenére is alapvetően sikeresnek nevezhető, mivel a vidékfejlesztést gátló tényezők közül többet is sikerült kiküszöbölniük:

- A foglalkoztatás arányának növelése, a jövedelmezőség feltételeinek kialakítása és fejlesztése,
- a forráshiány megszüntetése, amelynek eredményeképp olyan gazdasági szegmensek is kialakultak a vidéki térségekben – szolgáltatásszektor – amelyek korábban nem voltak jellemzők,
- az elvándorlás megállítása, a tudástőke koncentrációjának növelése (Patkós, 2014).

A rendszerváltást követő évtizedben még jellemzőnek nevezhető zárt agrártársadalom felbomlása kiemelt szerepet játszott a rurális térségek leszakadásában, mivel a nem helyben történő munkavégzés következtében a kis háztáji gazdaságok gyakorlatilag életképtelenné váltak. A nagygazdaságok kialakulásával egyre nagyobb hangsúly helyeződött a hatékonyság megvalósítására, a költségek csökkentésére és a termelés intenzitásának növelésére. Fenti tényező gyakorlatilag az 1980-as években jelentek meg az akkori EU tagállamokban, így Magyarország esetébe e területen is mintegy negyedszázados elmaradás tapasztalható. A vidék funkcióinak átalakulása értelemszerűen gazdasági és társadalmi változásokat is eredményezett, amelynek következtében az egyenlőtlenségek tovább növekedtek. A 21. század első szakaszában ennek megfelelően a lokális kezdeményezések előre törése volt jellemző, amelyek a vidékfejlesztési politika támogatását is élvezték. Ezzel párhuzamosan a politikai és lobbiz törekvések gyakoroltak befolyást a nemzeti és a közösségi vidékfejlesztési stratégiák kialakítására, amelyek gyakorta nem voltak párhuzamosak a vidéki társadalom igényeivel és szükségleteivel (Káposzta et al., 2020).

A KAP reformját követően kialakult támogatási rendszer talán legvitatottabb eleme a területalapú támogatás, amely uniós szinten is feszültségeket generált. Annak ellenére, hogy a vidékfejlesztési politika irányelve érvényesült, azaz a kedvezőtlenebb tulajdonságokkal rendelkező területek irányába nagyobb támogatások érkeztek, a területalapú megközelítések nem járultak hozzá elvárt mértékben a rurális társadalmak fejlődéséhez. A nem termelésösztönző megoldások részben a manipulatív törekvéseket támogatták, ugyanakkor nem járultak hozzá a foglalkoztatás problémáinak megoldásához sem. A termelési volumen csökkenése, amely az optimális környezeti erőforrás felhasználás érdekében került a figyelem középpontjába, csak abban az esetben eredményezhet társadalmi fejlődést, ha a vidéki lakosság számára képes biztosítani a méltányos életkörülményeket és a stabil jövedelmezőséget, megélhetést. A területalapú támogatások rendszere fenti kritériumoknak nem volt képes megfelelni, így a KAP újabb reformja vált esedékessé, amely Magyarország esetében is jelentős mértékű változások révén valósulhat meg (Lipcsei, 2020).

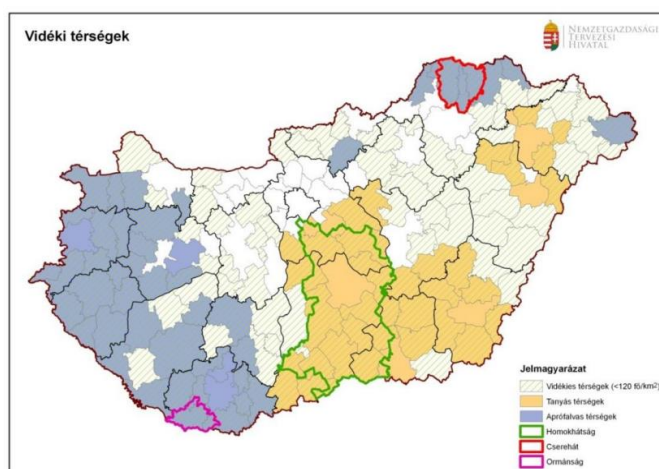
Megállapítható, hogy a rendszerváltástól a 2014-ig tartó intervallum során a vidékfejlesztési programok és stratégiák nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, mivel nem voltak képesek a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére, a kohézió növelésére. Nem férhet kétség ahhoz, hogy a vidékfejlesztési politika eredményeinek hiányában még kedvezőtlenebb lenne a helyzete a vidéki régióknak, térségeknek, ugyanakkor a szakirodalom megállapításai alapján kijelenthető, hogy a kitűzött célok nem minden esetben teljesültek. Munkám következő szakaszában a 2014-2020 közötti programozási időszak Vidékfejlesztési Programjának eredményességét, hatékonyságát veszem górcső alá.

3. A VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM (2014-2020)

Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája az ezredfordulót követően kialakult helyzethez alkalmazkodva került kialakításra, figyelembe véve azokat a gazdasági és társadalmi jelenségeket, amelyek hatást gyakorolhattak az agrárium és az élelmiszeripar működésére. A globalizációs folyamatok felgyorsulása mellett az integráció szélesebbé válása gyakorolt befolyást a terület szereplőinek ténykedésére, ugyanakkor a környezettudatosság felértékelődése is szerepet játszott az új koncepciók kialakításában. Az éghajlatváltozás az agráriumban érezteti leginkább hatását, a termelési tényezők átalakítása ennek megfelelően szintén szükségszerűség gyanánt jelent meg az új programban (Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013).

3.1.A Vidékfejlesztési Program fő irányvonalai

A 2014- 2020 programozási időszakban zajlott Vidékfejlesztési Program már a prioritások tekintetében is eltérést mutatott a korábban megvalósítottaktól, mivel elsődlegesen az innováció, illetve a tudástőke koncentrációját fogalmazta meg, második prioritás gyanánt pedig – kiegészítve a korábban is előtérben található elemeket – a gazdaságok versenyképességének javítása, az innovatív és fenntartható gazdálkodás keretrendszerének folyamatos fejlesztése jelent meg a stratégiában. További kiemelt jelentőségű elemként került be a program tervezetbe a KAP reformja, amelynek meghatározó eleme az élelmiszerértékláncok működési hatékonyságának növelése, a termékfeldolgozás minőségének javítása. Az ökoszisztémák helyreállítása, megőrzése mellett az erőforrás hatékonyság növelése is a program szerves részét képezte, továbbá az éghajlatváltozást befolyásoló tényezők hatásainak csökkentése is megfogalmazódott a tervezetben. A társadalmi kohézió növelésére alkalmas ténykedések, a szegénység csökkentése az élhető vidék kialakítása szintén kiemelt szerepet kapott a programban, továbbá nagy hangsúly helyeződött a fiatal gazdák támogatási rendszerének kialakítására, amely külön tematikus alprogramként kapott helyet a projektben. A Területfejlesztési Koncepció pontos kialakítása érdekében már a tervezés folyamatában pontosan meghatározásra kerültek azok a térségek, régiók, amelyek fejlesztése kiemelt jelentőséggel bírt, mivel gazdasági és társadalmi szempontok alapján egyaránt indokolt volt a státusz kialakítása. A 3. ábra a koncepció alapját képező besorolás alapján kiemelt területeket szemlélteti.

3. ábra: A vidéki térségek a Területfejlesztési Koncepció stratégiai tervezésében

Forrás: Vidékfejlesztési Minisztérium (2013, p:8).

A 3. ábrán megfigyelhető, hogy a legnagyobb elmaradást mutató régiók, a Dél – Dunántúl, valamint a Dél – Alföld alapvetően tanyás, illetve aprófalvas elrendezésűek, azon túl pedig két kistérség, a Cserehát és az Ormánság további kiemelésre került, mivel a legnagyobb mértékű egyenlőtlenségek e két területen voltak megfigyelhetők (Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013).

A 2014- 2020 közötti programozási időszakban az Európai Unió hozzávetőleg 9000 milliárd nagyságrendű forrásokat biztosított Magyarország számára, amelynek közel tizenöt százaléka – 14,4%, 1300 milliárd forint – állt rendelkezésre a második legnagyobb mennyiségű forrással rendelkező Vidékfejlesztési Program számára. Az élelmiszer ágazat fejlesztése nagyobb mennyiségű támogatásban részesült a korábbiakhoz viszonyítva, ugyanakkor az állattenyésztés és növénytermesztés esetében az allokálható források nagysága kismértékben, de csökkent, illetve az alágazatokon belül a prioritások is átalakultak. A KAP új stratégiájával harmonizálva a kisüzemek támogatását határozta meg a program, amelynek eredményeképp a nagyvállalatok gyakorlatilag kizárásra kerültek, nem juthattak támogatáshoz. További változás volt a korábbi elvekhez viszonyítva, hogy megjelent az öntözéses gazdaságok kialakításának preferenciája, amelynek célja a vízkészletek optimális hasznosítása volt. A korábbi programokhoz viszonyítva további újdonságként jelent meg, hogy a negyvenmillió forint nagyságrendet meghaladó támogatási szerződések esetében a közbeszerzési eljárás lefolytatása kötelezővé vált, ezzel is korlátozva a támogatottak mozgásterét. Fentiek alapján nem lehetett kétséges, hogy az érintettek részéről a Vidékfejlesztési Program számos kritikát kapott (Vulcz, 2017).

A prioritások körében újdonságnak számított a fiatal gazdák támogatása, amelynek fő oka az agráriumban és az állattenyésztésben is tapasztalható, a kisvállalkozások tulajdonosi körében zajló generációváltás volt. A megfelelő mennyiségű szakember utánpótlás biztosítása érdekében fogalmazódott meg a cél, amely szerint olyan stratégia kialakítására van szükség, amely vonzóvá teszi az agrárágazatot a fiatal, magasan képzett és elkötelezett ifjú gazdák számára. A korábbi programozási időszakok – 2000- 2010 között – során a gazdaságok száma jelentős mértékben csökkent, a tevékenységet tovább folytatók azonban egyre inkább az idősödő korosztályokat képviselték, amelynek következtében a kisebb vállalkozások működése bizonytalanná vált. A programok nem csupán a fiatal gazdák pályaeorientációját támogatták, a munkaerő igényes ágazatok esetében igyekeztek biztosítani a munkahelyteremtő és megtartó képességet, továbbá a foglalkoztatottak jövedelmezőségének növelését. A Vidékfejlesztési Program által biztosított források, amelyek a KAP keretein belül jelentek meg Magyarországon, mintegy háromezer gazda pályára állításának költségeit képesek finanszírozni. A KAP aktuális elemeit a 4. ábra szemlélteti (Köszegi, 2015).

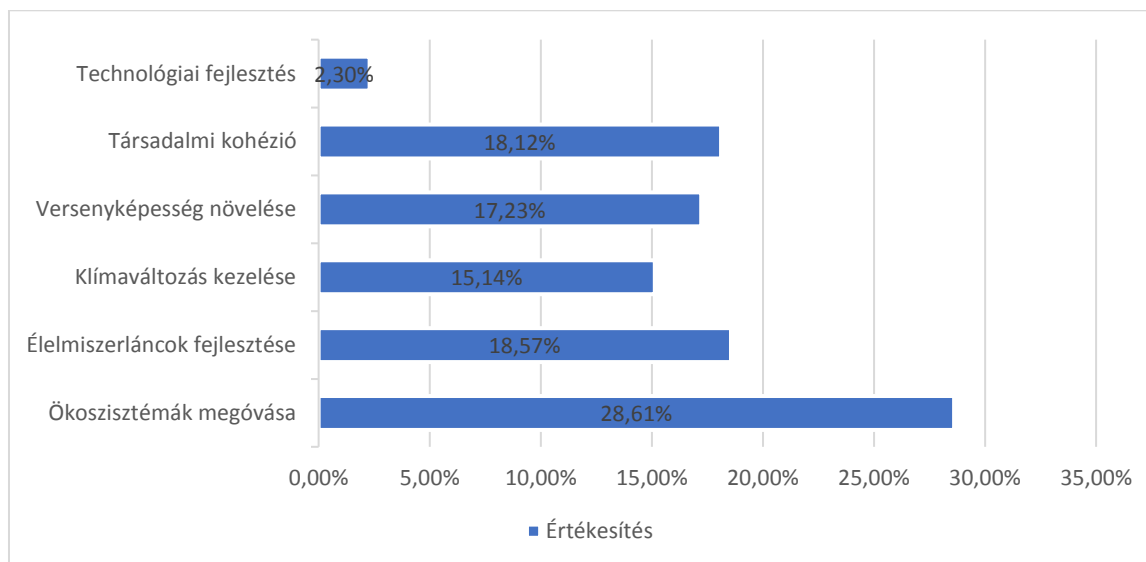
KÖZÖS CÉLOK	
1. Élelképes élelmiszer-előállítás	
2. Fenntartható gazdálkodás a környezeti erőforrásokkal	
3. Vidéki területek kiegyensúlyozott fejlődése	
KÖZÖS ESZKÖZ: KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA (KAP)	
EU költségvetés 38%-a fordítódik erre 2014-2020-ig, melyből Magyarországra 13,061 milliárd euró jut	
I. PILLÉR: 8,916 MILLIÁRD EURÓ (EU: 100%) 1. a. Közvetlen kifizetések alaptámogatási rendszer: Alaptámogatás Zöld komponens Fiatal gazdák induló támogatása Termeléshez kötött támogatás vagy Kistermelői támogatási rendszer 2. b. Piaci intézkedések A mezőgazdasági termékpiacok közös szervezése	II. PILLÉR: 4,145 MILLIÁRD EURÓ (EU: 83%, HU: 17%) Vidékfejlesztési Program Prioritások: 1. Tudásátadás és innováció 2. Versenyképesség és életképesség fokozása 3. Élelmiszerlánc szervezése, kockázatkezelés 4. Ökoszisztémák állapotának helyreállítása 5. Erőforrás-hatékonyság 6. Társadalmi befogadás előmozdítása, a vidéki térségek gazdaságfejlesztése

4. ábra: A KAP pillérei
 Forrás: Köszegi (2015)

A 4. ábrán megfigyelhető, hogy a KAP első pillére, amely alapvetően az agrárium fejlesztését célozza, teljes mértékben uniós forrásokból valósul meg, míg a második pillér, amely jellemzően a klasszikus vidékfejlesztés eszközeit tartalmazza 83% arányban tartalmaz közösségi forrásokat, illetve 17% a kormány által megvalósuló finanszírozás. Az első pillér a közvetlen kifizetések mellett a piaci intézkedéseket is magába foglalja, a mezőgazdasági termékek közös piacokon történő értékesítésének támogatása együttműködések révén történik meg (Köszegi, 2015).

A gazdaságok hatékonyságának és versenyképességének növelése szintén a Vidékfejlesztési Program prioritásainak körében került megfogalmazásra, elsősorban az élelmiszerágazat fejlesztése bírt kiemelt jelentőséggel. Az egyéb, jellemzően az élelmiszerágazathoz kapcsolódó termelő szektorok működésének támogatása mellett a környezettudatosság jelent meg jelentős tényezőként, ugyanakkor a korábbi programozási időszakok tapasztalatai alapján különös tekintettel kellett lenni a támogatási források hasznosulására. Az aktualitást az adta, hogy a 2005-2006, illetve a 2012-2013 években a mezőgazdaság hatékonyságának növekedése nagyobb értékeket jelzett azon szegmensek tekintetében, ahol a piaci szereplők nem részesültek támogatásban. A témára irányuló kutatások eredményei szerint a vállalkozások támogatási forrásokhoz jutása önmagában nem jelent garanciát a hatékonyság növekedésére, annak eléréséhez szükséges a lokális alapszolgáltatások, az infrastruktúra fejlesztése, továbbá a technológiai transzfer megfelelő nagysága is, amelyek összességében nagymértékben képesek csökkenteni a bürokratikus elemek és az adminisztráció költségeit. A kisvállalkozások méretgazdaságossági jellemzői alapján nem lehet kétséges, hogy az ügyintézésre fordított idő és egyéb költségek csökkenése szignifikáns mértékű kedvező változást eredményezhet, amely a hatékonyság terén is érezteti hatását (Biró et al., 2020).

A Vidékfejlesztési Program 2014-2020 fentieknek megfelelően arányosan igyekezett a források allokálására, amelyet az 5. ábra értékei szemléltetnek.

5. ábra: A Vidékfejlesztési Program 2014- 2020 forrásainak megoszlása

Forrás: Patkós (2020 alapján saját szerkesztés)

Az 5. ábrán megfigyelhető, hogy a klasszikus vidékfejlesztési elemek nagyobb súllyal jelentek meg a programban, tehát a korábbi gyakorlattal ellentétben a KAP jelentősége csökkent. Nem férhet kétség ahhoz, hogy az indikátorok súlypontjainak eltolódása alapvetően a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentését szolgálta, amely alapján megállapítható, hogy a korábbi

programozási időszakok hatékonysága nem nevezhető megfelelőnek, nem érte el a döntéshozók által elvárt eredményeket (Patkós, 20209).

3.2. A Vidékfejlesztési Program elemei, jellegzetességei

Az 5. ábrán megfigyelhető, a Vidékfejlesztési Program fő célkitűzéseit tartalmazó elemek megvalósítása érdekében szükséges volt a források allokálása, különböző részprogramok keretein belül történő felosztása. Az operatív programokat a 1600/2012 (XII.17.) Kormányrendelet alapján alakította ki az illetékes szaktárca, figyelembe véve a kiemelt prioritásokat és célokat. A prioritásokban megfogalmazott célok elérése érdekében különböző fókuszterületek kialakítása történt meg az Európai Bizottság iránymutatásai alapján, amelyek a keretrendszer alkották meg a nemzeti stratégiák kialakításához.

3.2.1. Tudásátadás a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki térségekben

A klasszikus értelemben vett mezőgazdasági tudásrendszer alapvetően három fő funkció tölt be, amelyek a kutatás, az oktatás és a szaktanácsadás. Az elsődleges funkciók az Európai Unió tagállamaiban több évszázados hagyomány útján működnek, számos intézmény működését felhasználva járulnak hozzá a fejlődéshez, a növekedéshez. A tudásátadás kiemelt szerepet játszott az EU KAP kialakításában, ugyanakkor a változások, a modern kor elvárásaihoz való igazodás szükségessé tette a reformok megvalósítását. A hagyományosnak nevezhető, nagyüzemi, ipari méretekben gondolkodó technológiák ugyan még napjainkban is jelen vannak az agráriumban, ugyanakkor egyre inkább szükségsszerűvé vált a környezettudatosságot és fenntarthatóságot is szem előtt tartó stratégia kialakítása, amelyben meghatározó szerep jut a klasszikus értelemben vett vidékfejlesztésnek is. A technológiai innovációk mellett tehát az integrált szemlélet meghonosítása, a menedzsment irányítású gazdaság kialakítása jellemzi a korszerű elméletet és gyakorlatot, amelyben a tudástranszfer is alkalmazkodik az új elvárásokhoz. A formális mezőgazdasági tudásrendszer nem feltétlenül képes megbirkózni az új kihívások által megjelenített problémákkal, így paradigmaváltás szükséges a területen, amelynek fő eleme az alulról építkező informális mezőgazdasági tudásrendszer. A centralizált, a legtöbb esetben felülről vezérelt agrárium működőképessége egyre kevésbé biztosítható, a változások gyors, operatív jellegű kezelése elengedhetetlen a versenyképesség és a hatékonyság szempontjából, mivel az új integrátorok megjelenése révén új válaszok szükségesek. A program egyik fő területe a tudástranszfer hatékonyságát növelni képes eszköz- és módszer rendszer kialakítása és folyamatos fejlesztése, a felmerülő igényekhez való igazítása (Nemes & Varga, 2015).

Hamza (2021) a tudásátadás szerepének felértékelődését a generációváltásban látja, rávilágítva arra, hogy a változások harmonizálnak a szintén a program részeként működő fiatal gazdák támogatását célzó programelemekkel. Az agráriumból hamarosan kilépő idősebb korosztályok tagjai számára alapvetően más eszközök és módszerek alkalmazása szükséges, mint a technológiákat felhasználni és hasznosítani képes fiatal generációk tagjai esetében az szükséges. Míg a fiatal gazdák körében a tudástranszfer leginkább elfogadott elemei a személyes tanácsadás- vagy mentorálás, az egyéni szaktanácsadás, illetve a tanulmányutakon történő részvétel lehetőségének biztosítása, addig az idősebb gazdák esetében hatékonyabbnak bizonyult tapasztalatcsere, valamint az információs kiadványok által közvetített tudás, a legidősebb korosztályok tagjai, akik legkisebb mértékben igénylik a fejlesztések megvalósítását, előadásokon szeretnek tájékozódni az őket érintő változásokról, esetleges újdonságokról.

3.2.2. A mezőgazdasági ágazat versenyképessége és a fenntartható erdőgazdálkodás

A mezőgazdaság versenyképessége több pillérre épülő, komplexitáson alapuló tényező, amelyet számos egyéb háttérelem befolyásol. Az első pillér, az alap, gyakorlatilag az adott ország intézményrendszere, kultúrája, identitása, a társadalom attitűdjei, az általuk képviselt értékrend. A jogi környezet és az intézményrendszer működésének hatékonysága szintén meghatározó a gazdasági verseny szereplői számára, így a kormányzat gazdaságpolitikája, a működés szabályozása szintén jelentőséggel bír. A második pillér az infrastruktúra állapota, minősége és mennyisége, mivel az értékláncok működésében jelentős szerepet játszik. A piacok és a termelő, értékteremtő folyamatok szereplőinek összekötési hatékonysága a költségekben mérhető, így értelemszerűen a versenyképességben is megjelennek ezek az elemek. A harmadik és negyedik pillér szoros összefüggésben vannak egymással, a makrogazdasági környezet mellett az oktatás és az egészségügy fogja meghatározni a társadalom tagjainak életminőségét, az egzisztenciális tényezőket. A munkaerő- és pénzpiacok fejlettsége szintén befolyást gyakorol a versenyszféra működésére, a technológia, illetve a piacok mérete sem elhanyagolható tényező. Az innováció, a kutatás- fejlesztés, továbbá a komplexitás napjainkban egyre nagyobb befolyást képesek gyakorolni az eredményességre, a hatékonyságra, így a felsorolt elemek fejlesztése együttesen képes hozzájárulni a versenyképesség növekedéséhez (Jámbor, 2016).

Az agrár- erdészeti rendszerek kialakítása fenntartható, környezettudatos gazdálkodást eredményez, amely ökológiai és gazdasági aspektusok alapján egyaránt szükségszerűnek nevezhető. A speciális gazdálkodási rendszerek környezetvédelmi szempontból védelmet nyújtanak a mezőgazdasági és állattenyésztéssel foglalkozó gazdaságok számára, ugyanakkor a károsanyag kibocsátás negatív hatásait is képesek csökkenteni. A víz- és talajvédelmi funkciók jelentősége szintén nagy, ugyanakkor a szénmegkötő tulajdonságuk támogatást nyújt a klímaváltozás negatív hatásainak csökkentéséhez is. A mikroklímák számára is kedvező hatást gyakorló fenntartható erdőgazdálkodás, az enyhébb sugárzás, amely az erdőknek köszönhető képes magasabb relatív páratartalom biztosítására, amely az aszály okozta károk enyhítésében játszik szerepet. Az erózió, amely az egyre gyakoribb jelenséggé váló extrém időjárási körülmények hatására erősödött fel, szintén csökkenthető a tervszerű, stratégiai célok mentén kialakított fenntartható erdőgazdálkodás által. A Vidékfejlesztési Minisztérium 2014-ben, a Vidékfejlesztési Program 2014-2020 keretén belül indította el azt a kutatás – fejlesztés projektet, amelynek célja az ökológiai, fizikai hatások feltárása, majd az eredmények alapján a már rendelkezésre álló erdők művelése, valamint a szükséges mennyiségű új erdőgazdálkodási terület kialakítása (Keserű et al., 2018).

3.2.3. Élelmiszer -ellátási láncok kialakítása, szervezése és fejlesztése

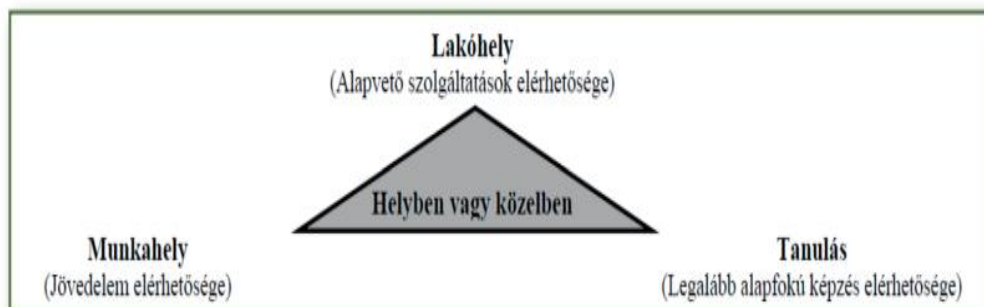
A világ számos térsége küzd azokkal a problémákkal, amelyek az élelmiszerellátás hiányosságai miatt alakulnak ki, az éhínség, a nem megfelelő ellátás a közvetlen haláleseti indikátorok körében sajnos előkelő helyet foglal el. Az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának kialakításában meghatározó tényező volt az élelmezésbiztonság feltételrendszerének létrehozása, a tagállamok ellátási problémáinak megelőzése. A multinacionális nagyvállalatok mellett egyre nagyobb szerepet játszanak az élelmezésbiztonság megvalósításában a rövid ellátási láncok, amelyek gyakorlatilag a helyi termelők és kereskedők együttműködésének köszönhetően hatékonyan képesek ellátni a lokális, illetve szükség esetén a tágabb értelemben vett fogyasztókat is. Az élelmiszerellátás azonban nem csupán társadalmi és biztonsági kérdés, a helyi termelők, gazdák jövedelmezőségének biztosítása gazdasági értelemben is meghatározó jelentőséggel bír. A hagyományos élelmiszerkereskedelem mellett napjainkban már az online értékesítési csatornák is igyekeznek biztosítani az egészséges, biztonságos élelmiszerellátás

megvalósítását, amely stratégiai kérdés az EU számára. Nem lehet kérdéses, hogy az élelmiszerellátás, a hozzá kapcsolódó logisztikai tevékenységek jelentős mennyiségű károsanyag kibocsátást generálnak, amelynek csökkentése az ellátási láncok hosszának rövidítésével történhet meg. A szektor lokális szereplőinek együttműködése hozzájárulhat a hatékonyság növekedéséhez (Sikos, 2019).

A globális élelmiszerpiacok kialakulása ugyan kedvező hatást gyakorolt a fogyasztói igények kielégítésére, ugyanakkor jelentős mértékben csökkentette a kistermelők, a vidéki gazdák és vállalkozások piacra jutási lehetőségeit és esélyeit. A KAP 2014- 2020, továbbá a Nemzeti Vidékstratégia megoldásokat kínál a problémákra, ugyanakkor komoly kihívásokkal állítja szembe a termelőket. A versenyképesség növelése érdekében olyan stratégia kialakítása szükséges, amely lehetővé teszi a helyi termelők helyzetbe hozását, a multinacionális nagyvállalatokkal szemben. Bár a piaci verseny befolyásolása alapvetően ellenkezik az uniós normákkal, a tagállamok azonos platformon vannak a kérdést illetően, így kiemelt támogatásokat biztosítanak a kistermelők számára, a helyi termékekre lokális piacokon történő értékesítését támogatandóan. A jövedelmezőség biztosítása ebben az esetben nagyobb mértékben társadalmi kérdés, mivel a vidék élhetősége hozzájárul a kohézió erősödéséhez, ugyanakkor csökkenti az elvándorlást a rurális területekről (Szabó & Juhász, 2012).

3.2.4. Társadalmi befogadás és helyi fejlesztés a vidéki térségekben

A vidékfejlesztés céljai közt kiemelt helyet foglal el a rurális térségek társadalmának fejlesztése, az egyenlőtlenségek csökkentése, amely hozzájárul a megtartó erő növekedéséhez. A 6. ábrán megfigyelhető alapvető területi funkciók biztosítása meghatározó lehet a társadalmi kohéziót illetően, mivel a lakhatás, a munkahely, illetve a képzéshez, oktatáshoz való hozzáférés alapvető szempont a szükségletek körében. A helyben, vagy a közelben biztosított lehetőségek jelentős szerepet játszanak a vidéki társadalom megtartásában, továbbá a tudástőke koncentrációjának növelésében egyaránt (Ritter, 2019).

6. ábra: Az alapvető területi funkciók

Forrás: Ritter (2019)

A lakóhelyen az alapvető szolgáltatások biztosítása mellett a képzés, legalább alapfokú, lehetőségének kialakítása is támogató szerepet játszik a társadalmi kohézió kialakításában és növekedésében, mivel a helyi közösségek tagjai körében erősíti az összetartozást. A vidéki térségekben nagyobb jelentőséggel bírnak az alapvető területi funkciók, mivel a társadalmi interakciók terén intenzívebb folyamatok zajlanak az urbánus régiókhoz viszonyítva (Ritter, 2019).

A társadalmi befogadás stratégiája már a korábbi programozási időszakokban is megjelent a tervezés keretein belül, A korábban folytatott politika fejlesztése a már kialakított alapokra épül, támogatást biztosít a foglalkoztatás növeléséhez, az élethosszig tartó tanulás gyakorlatához, a kompetencia alapú képzések rendszerének folyamatos fejlesztéséhez. A társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése nem csupán a marginalizált kisebbségek esetében szükséges, a tapasztalatok azt mutatják, hogy a férfi és női munkavállalók megítélését illetően is találkozhatunk még negatív szemlélettel és gyakorlattal A lokális foglalkoztatási lehetőségek bővítése mellett a digitális információs technológiák által kínált lehetőségek kiaknázása, továbbá az esélyegyenlőség megvalósítása szerepel a klasszikus vidékfejlesztés eszköztárában (Sziklai & Szikra, 2004).

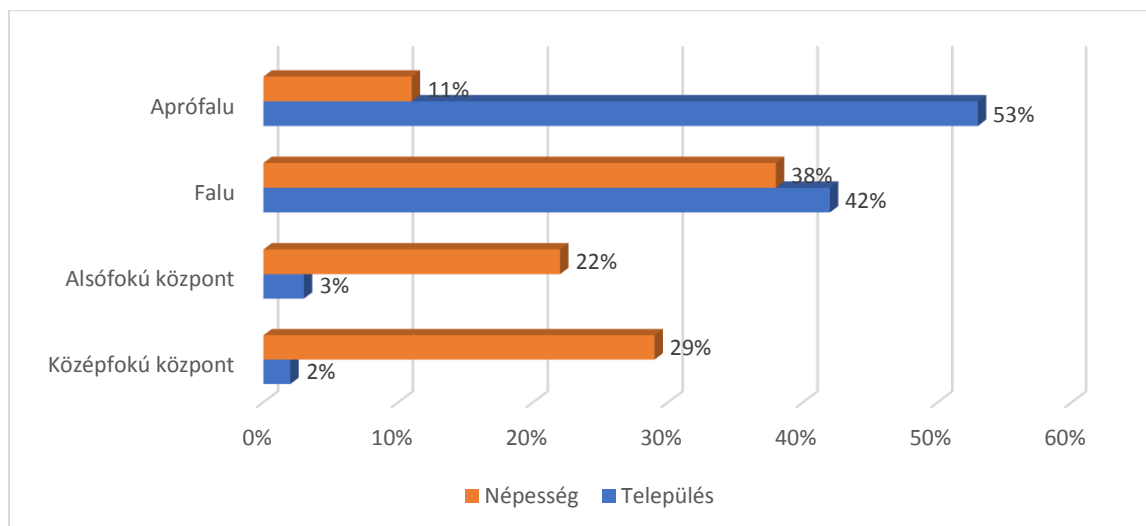
4. ÖNÁLLÓ GYAKORLATI KUTATÁS

4.1. A kutatás célja, módszertana

A kutatás célja a Somogy megyei kistelepülések vezetőinek Vidékfejlesztési Programmal kapcsolatos tapasztalataik, véleményeik megismerése. A statisztikai adatok vizsgálatán keresztül mutatom be néhány Somogy megyei kistelepülés VP eredményeit, céljait. ezt követően félig strukturált interjúk alapján végzett kutatás keretén belül vizsgálom, a kistelepülések milyen közösségi célok megvalósítása érdekében pályáztak a VP finanszírozási forrásaira, milyen mértékben voltak eredményesek a projektek. Vizsgálom továbbá, hogy a települések vezetői milyennek ítélik a VP kialakítását, a folyamatokat, továbbá megítélésük szerint a támogatások milyen mértékben járultak hozzá az általuk vezetett település gazdasági-társadalmi fejlődéséhez. A beszélgetések során öt somogyi kistelepülés polgármesterének véleményét igyekeztem megismerni kérdőíves formában (1. mellélet), amely személyes találkozások és telefonon lefolytatott interjúk keretén belül valósult meg.

4.2. A statisztikai adatok vizsgálata

Somogy megye településhálózatát vizsgálva látható, hogy két középfokú, továbbá tizennégy alsófokú központ alkotja a városhálózatot, ugyanakkor a megye településeinek felét az aprófalvak teszik ki, amelyek leginkább a keleti területeken fekszenek. A községek közül Balatonszabadi népessége a legnagyobb, mintegy háromezer fő, a legkisebb falu, Libickozma lakossága pedig alig harminc fő. A falvak, aprófalvak lakosságának közel hatvan százaléka ingázik, tehát nem a lakóhelyén végez munkát, ugyanakkor a háztartások komfortfokozata is ezekben a községekben a legalacsonyabb. A 7. ábra Somogy megye település, - és népességmegoszlásának jellemzőit szemlélteti.

7. ábra: Somogy megye népesség és településszerkezete

Forrás: KSH (2015, p. 83.) alapján saját szerkesztés

A megyében található 246 település közül tehát 109 falu, továbbá 121 aprófalu található, a népesség megoszlása azonban a központok irányába történő mobilitást jelzi, az aprófalvas területek lakossága alig haladja meg a harmincháromezer főt, a falvakban élő népesség száma sem éri el a százhuszezer főt, ugyanakkor az alsófokú központok lakossága közel hetvenötezer

fő, míg a két középfokú központban több mint kilencvenezer élnek. A mobilitás jellemzői – az ingázók aránya – alapján megállapítható, hogy a falvak és az aprófalvak élhetősége kedvezőtlennek nevezhető, az ott élők jelentős hányada más településen, jellemzően a közép-, és alsófokú központokban végeznek munkát (KSH, 2015).

A munkanélküliségi és foglalkoztatási mutatók vizsgálata szintén lényeges információkat hordoz magában a rurális térségek élhetőségét illetően. Az 1. táblázat néhány Somogy megyei kitelepülés munkanélküliségi relatív mutatóját és arányszámát szemlélteti. A relatív mutató a nyilvántartott állás keresők munkavállalási népességhez viszonyított százalékos arányát fejezi ki, míg az arányszám a relatív mutató országos relatív mutatóhoz való arányát mutatja meg.

Település	Munkavállalói korú népesség (fő)	Relatív mutató (%)	Arányszám
Bodrog	204	5,34	1,39
Cserénfa	148	5,41	1,44
Ecseny	127	6,30	1,48
Edde	120	9,17	2,44
Fiad	55	14,55	3,87
Gige	268	13,81	3,67
Kánya	280	6,79	1,81
Felsőmocsolád	190	7,37	1,96

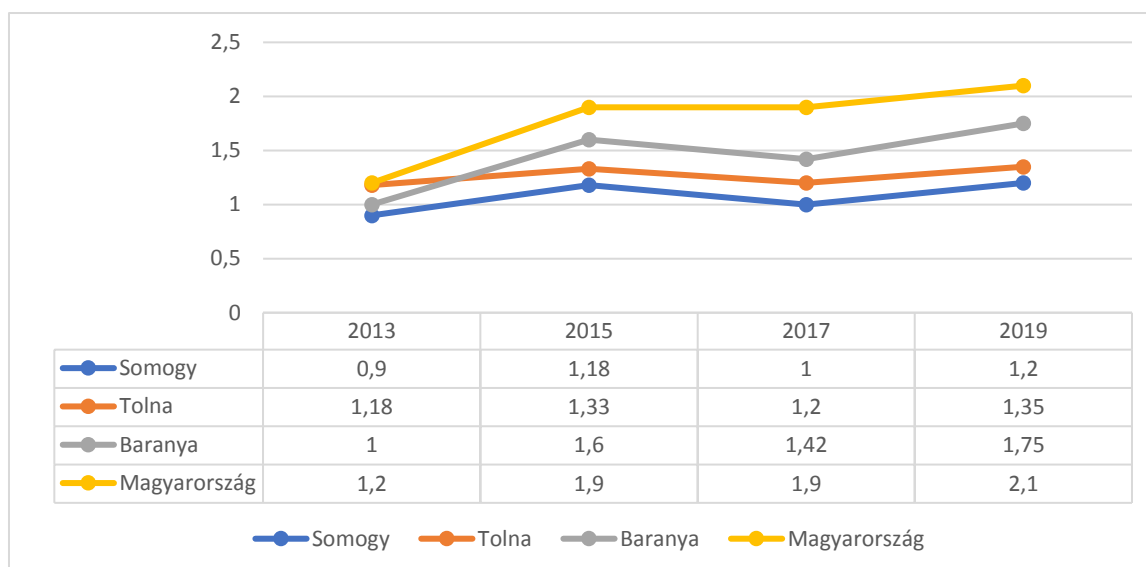
1. táblázat: Néhány Somogy megyei kitelepülés munkanélküliségi mutatói

Forrás: NFSZ (2022) alapján saját szerkesztés

Az 1. táblázat értékei alapján megállapítható, hogy a vizsgált kitelepülések relatív mutatói alapvetően magasak, tehát a munkavállalói korú lakosság számához viszonyítva magas a nyilvántartott állás keresők aránya. Az arányszám mutatók azt jelzik, hogy a munkanélküliség – a nyilvántartott állás keresők arányát tekintve – kedvezőtlenebbek, mint az országos átlag. Megállapítható továbbá, hogy azon kitelepülések – Kánya, Gige, Fiad – amelyek a középfokú központoktól távolabb esnek, még kedvezőtlenebb arányszámmal rendelkeznek, mint a megyeszékhelyhez közelebb eső települések.

Összességében tehát megállapítást nyert, hogy a megye településszerkezete, az aprófalvas jelleg, valamint a központok alacsony színvonala – mindössze két középfokú központ található a megyében – negatív hatást gyakorol az életszínvonal, az élhetőség, az életminőség terén. Nem férhet kétség ahhoz, hogy a Somogy megyei kitelepüléseken kiemelt jelentőséggel bírnak a vidékfejlesztés eszközei, az általuk kínált lehetőségek. A munkahely teremtés mellett a társadalmi élet szempontjából lényeges területek fejlesztése – közösségi terek, szociális hálózat – járulhat hozzá az aprófalvas térségek megtartó erejének növekedéséhez, amely a vidékfejlesztés egyik meghatározó eleme (NFSZ, 2022).

Megállapítást nyert tehát, hogy az aprófalvas térségek munkalehetőség szempontjából lényegesen kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint a nagyobb települések, valamint a városok és környékük. A lakosság, a háztartások jövedelme kiemelt szerepet játszik az életminőség, az életszínvonal tekintetében, a vásárlóerő nagysága meghatározó lehet egy adott terület, vagy település megtartó erejének növelésében. A Somogy megyei munkavállalói korú lakosság belföldön szerzett, személyi jövedelemadó köteles jövedelmének változását, valamint a régió többi megyéiben tapasztalható értékekhez való arányát a 8. ábra értékei szemléltetik. A 2012. évi reálértéken mért, egy főre jutó jövedelem a Dél- Dunántúli régió többi megyéihez viszonyítva is alacsonynak nevezhető, az országos eredményekhez viszonyítva azonban még kedvezőtlenebb képet mutat.

8. ábra: A munkavállalói korú lakosság egy főre jutó jövedelmének változásai (2013-2019. millió forint)

Forrás: Csizmadia & Bareith (2022, p. 357.) alapján saját szerkesztés

A 8. ábra értékei jelzik, hogy Somogy megye lakossága – a munkaképes korú lakosság esetében – egy főre jutó jövedelme regionális viszonylatban is alacsony, az országos átlagtól pedig még nagyobb mértékben elmarad (Csizmadia & Bareith, 2022).

Somogy megye esetében – a vizsgált adatok ismeretében – kiemelt szerep juthat a vidékfejlesztési támogatásoknak, amelyek a munkahelyteremtés mellett a társadalmi kohézió és a szociális helyzet javítását is segíthetik.

A statisztikai adatok vizsgálatának következő szakaszában a korábban már ismertett települések vidékfejlesztési pályázatainak sikerességét, eredményességét veszem górcső alá. A 2. táblázat a vizsgált települések pályázati eredményeit szemlélteti.

Település	Támogatott projektek száma	Elnyert összeg (millió forint)
Bodrog	42	561,8
Cserénfa	10	20,1
Ecseny	13	158,4
Edde	3	5,1
Fiad	12	602,8
Gige	2	4,6
Kánya	51	295,8
Felsőmocsolád	27	717,5

2. táblázat: A vizsgált települések VP pályázatainak száma és eredményei

Forrás: palyazat.gov.hu (2022) alapján saját szerkesztés

A 2. táblázat értékei alapján megállapítható, hogy a vizsgált kistérségek körében a Vidékfejlesztési Program által biztosított támogatások felhasználása jelentős mértékben eltér egymástól, széles skálán mozog. Célszerűnek ítélem, hogy a pályázatok jellege, a projektek céljai is a vizsgálat tárgyát képezzék, annak érdekében, hogy átfogó és árnyalt képet kaphassunk a VP eredményességét illetően, a vizsgált települések esetében.

A legkisebb támogatási összeget elért települések a Mezőgazdasági biztosítás díjához nyújtott támogatásként került kifizetésre. A támogatás célja a mezőgazdasági termelői tevékenységet folytató vállalkozások, őstermelők időjárás, illetve egyéb természeti események miatt bekövetkező kockázatainak csökkentése érdekében kötött biztosítási díjainak támogatása. Megállapítható tehát, hogy sem az önkormányzat, sem pedig helyi civil szervezet nem nyújtott be pályázatot a VP által biztosított források megszerzése érdekében.

Edde község három pályázata, amely mintegy ötmillió forint támogatást jelentett a település számára, a Helyi Fejlesztési Stratégiák megvalósítása projekt keretein belül valósult meg, azaz az önkormányzat igyekezett élni a lehetőségekkel.

Bodrog község önkormányzata és társadalma negyvenkét pályázati projekt által biztosított források felhasználásával igyekezett növelni a településen élők életszínvonalát, életminőségét. A pályázatok változatos célok megvalósítását tűzték ki célul:

- Szennyvízkezelési beruházás,
- Bodrog- Somogyjád összekötő út építése,
- Precíziós gazdálkodás kialakításának elősegítése,
- Állattartó épületek kialakítása, fejlesztése,
- Gabonasiló technológia kialakítása.

A helyi vállalkozások és az önkormányzat mellett a bodrogi Önkéntes Tűzoltó Egyesület is nyert pályázati támogatásokat, amelyek a Helyi Fejlesztési Stratégiák megvalósítása program keretén belül kerültek kifizetésre. Az önkormányzat sikerrel pályázott a Széchenyi Terv Plusz programon is, az önkormányzati épület energetikai korszerűsítése mintegy hatvannégy millió forintból valósulhat meg.

Kánya község szervezetei köréből kizárólag a gazdasági társaságok nyújtottak be pályázatokat, amelyek többsége a mezőgazdasági biztosítások díjainak támogatása érdekében történt. Egyetlen projekt – a Kányai Mezőgazdasági Termelő, Szolgáltató és Kereskedelmi Zrt. által benyújtott pályázat – igyekezett hozzájárulni a fejlesztéshez, célja az ökológiai gazdálkodásra történő áttéréshez szükséges folyamatok támogatása volt.

Cserénfa esetében a helyi vállalkozások mellett az önkormányzat is részt vett a VP által biztosított források megszerzésére irányuló projektekben. A Helyi fejlesztési stratégiák projektek mellett mezőgazdasági kisüzemek fejlesztése valósult meg a pályázati összegek felhasználásával, továbbá az erdőterületek innovatív fejlesztésére költötték a felhasználók a forrásokat. Az önkormányzat épületének energetikai korszerűsítése a Széchenyi Terv Plusz forrásai által valósulhat meg, a támogatás összege hatvankétfélmillió forint volt. A modern üzleti és termelési folyamatok kialakítását támogató GINOP program keretében egy helyi vállalkozás pályázott sikerrel, a közel hetvenmillió forint nagyságrendű támogatás célja a leghátrányosabb helyzetben lévő régiók településeinek a gazdaság fejlesztése, munkahelyteremtés.

Ecseny község esetében változatos, a gazdasági és a társadalmi élet több területét is felölelő célrendszer jellemezte a VP projektjeiben való részvételt. Az önkormányzat mellett az Evangélikus Egyházközség, továbbá két helyi civil szervezet – Ecseny Felemelkedéséért Helyi Vidékfejlesztő, Közösségépítő és Megőrző egyesület, Hétház Egyesület – is jelentős mértékben hozzájárult a társadalmi kohézió növekedéséhez. Az úthálózat és egyéb infrastrukturális fejlesztések mellett a helyi evangélikus műemlék templom felújítása és energetikai korszerűsítése is a VP támogatások forrásaiból került megvalósításra. Ecseny község önkormányzata a Széchenyi Terv Plusz keretén belül is nyert pályázati forrást, a központban a közösségi tér rehabilitációja és fejlesztése valósulhat meg közel hetvenmillió forintból.

Fiad község VP részvétele példaértékűnek nevezhető, az önkormányzat mellett helyi civil szervezet – Fiadért Egyesület – továbbá lokális vállalkozások is igyekeztek élni a lehetőséggel, amelyet a program kínált. A Faluház felújítása mellett a külterületi úthálózat fejlesztése valósulhat meg a pályázati források révén, továbbá az ökológiai gazdálkodás feltételrendszerének kialakításához is nyújtott támogatást a program.

Gige község önkormányzata két pályázatot vitt sikerre, amelyek a Helyi Fejlesztési Stratégiák megvalósítása projekt keretein belül valósultak meg. A Széchenyi Terv Plusz által biztosított hatvanmillió forintos forrás segítségével az önkormányzat épületének energetikai korszerűsítése történhet meg.

Felsőmocsolád a legtöbb pályázatot benyújtó község a vizsgált települések körében, az infrastrukturális fejlesztések – energetikai korszerűsítés, a szennyvízkezelés hatékonyságának növelése mellett közösségi rendezvények megvalósításához szerzett támogatást az önkormányzat. A községben működő egyéni vállalkozók és társaságok szintén jelentős nagyságú tevékenységet fejtettek ki a vidékfejlesztési támogatások elnyerése érdekében.

A vizsgált települések VP részvételének eredményei azt jelzik, hogy egyes települések nagymértékben képesek voltak kihasználni a lehetőségeket, ugyanakkor nem csupán a gazdasági szereplők pályáztak a forrásokra, de az önkormányzatok és a helyi civil szervezetek is részt vettek a projektekben, míg más településeken szinte kizárólag a mezőgazdasági biztosítások díjtámogatása jelentette a programban való részvételt.

4.3. Eredmények

Az interjúk első kérdésében arra kértem a települések vezetőit, mutassák be, milyen pályázatokat nyújtottak be a VP keretében, illetve mi volt azok fő motivációja. A legtöbb esetben infrastrukturális fejlesztések – úthálózat kialakítása, bővítése, szennyvízkezelés, energetikai korszerűsítések – kerültek ismertetésre. A települések vezetőinek véleménye szerint az infrastruktúra fejlesztése a kényelmi szempontok mellett jelentősnek nevezhető a vállalkozásösztönzés aspektusa is. A gazdaság szereplői jellemzően olyan helyeken alakítanak ki telephelyeket – amelyek munkahelyteremtés szempontjából fontos szerepet játszanak – ahol fejlett infrastruktúrát találnak. Természetesen a helyi lakosság szempontjából is lényeges a megfelelő, az igényekhez alkalmazkodó infrastruktúra, ugyanakkor a turizmus szempontjait figyelembe véve is jelentőséggel bír.

A települések vezetőinek körében gyakorlatilag általános véleményként fogalmazódott meg, hogy a lakosság érdekeinek szem előtt tartása elsődleges szempont, ezzel párhuzamosan azonban szükséges figyelembe venni azt a tényezőt is, hogy a gazdaság – elsősorban az agrárium – területén tevékenykedő vállalkozások számára is vonzó legyen a település. A pályázatok benyújtásának célja tehát alapvetően olyan források megszerzése volt, amelyek szükségesek a fejlődéshez, ugyanakkor az önkormányzatok számára gyakorlatilag kigazdálkodhatatlannak bizonyulnak. Az energetika korszerűsítések, amelyek több vizsgált település projektjei körében is kiemelt jelentőséggel bírtak, különösen nagy figyelmet érdemelnek.

Több településvezető is jelezte a beszélgetés során, hogy a működés költségeinek csökkentése prioritásként jelenik meg az önkormányzat programjaiban. Az energiaellátás – amely napjainkban még nagyobb figyelmet élvez – a korábbiakban is sarkalatos kérdés volt, ennek megfelelően igyekeztek a kormányzati támogatások által biztosított lehetőségek kihasználására. A napelem programok mellett az egyéb energetikai korszerűsítések is kiemelt figyelmet

élveztek a koncepciók kialakítása során, mivel segítségükkel nagy mennyiségű – egyéb feladatellátásra is alkalmas – forrás megtakarítása vált lehetővé.

A motiváció tehát a legtöbb esetben a helyi lakosság életminőségének javítása volt, ugyanakkor a településvezetők szem előtt tartották a gazdaság vérkeringéséhez történő csatlakozás feltételeinek kialakítását is. Nem lehet kétséges, hogy a fejlett infrastruktúra vonzóbbá teszi a települést a beruházók, befektetők számára, így növeli a gazdaság lehetőségeit, amely természetesen a társadalmi területen is pozitív hatásokat képes generálni. A projektek bemutatása során a polgármesterek többsége hangsúlyozta, a pályázatok beadását megelőzően tájékozódtak a községekben működő vállalkozások terveit illetően, mivel fontosnak tartották, hogy a harmónia megvalósuljon a két szegmens között, azaz az önkormányzat olyan célokat fogalmazzon meg, amelyek képesek megfelelni a helyi gazdasági tényezők és a lakosság érdekeinek egyaránt.

Nagy Marianna, Edde polgármestere kiemelt jelentőséget tulajdonított annak, hogy az önkormányzat által menedzselt pályázatok eredményeképp több olyan projekt is megvalósulhatott, amely önerőből gyakorlatilag elképzelhetetlen volt. Bár a településen csak egyetlen nagyobb vállalkozás működik, amely a legtöbb esetben más pályázati projekteken érdekelt, az együttműködés megvalósul. Fontosnak tartotta ismertetni, a falu életében kiemelt jelentőséggel bír a pályázati források révén kialakított szabadidő park, amely igény esetén a helyi lakosság rendelkezésére áll. A park felszerelése – sütésre, főzésre alkalmas eszközök, gépek, lehetővé teszik baráti társaságok, családok számára rendezvények lebonyolítását. A közösség építése kiemelt jelentőséggel bír a faluban, így minden lehetőséget megragadnak arra, hogy hozzájárulhassanak a folyamatokhoz.

Szintén pályázati forrásból került megrendezésre a Kenyér és Punya Fesztivál, valamint az Eddéről elszármazottak találkozója, amelynek nagy sikere volt a helyi lakosság, illetve a környékbeli településekről érkező vendégek körében egyaránt. Kókuti István, Ecseny polgármestere szintén a gazdasági és társadalmi szempontból egyaránt jelentőséggel bíró programok megvalósítását hangsúlyozta. A községben számos fejlesztés valósult meg pályázati forrásokból, az önkormányzat mellett civilek, gazdasági szervezetek és az evangélikus egyház is igyekezett minél nagyobb haszonra szert tenni a lehetőségek révén. A templom felújítása mellett az úthálózat korszerűsítése is lezajlott, amelynek eredményeképp a közlekedés lett jobb minőségű a településen.

A települések képviselőinek véleménye szerint a pályázatok eredményei a legtöbb esetben pozitívnak nevezhetők, tehát a tervezett projektek megvalósulhattak, illetve a jövőben megvalósulhatnak a támogatások eredményeképp. A támogatások nagymértékben járultak hozzá ahhoz, hogy a közösségi érdek érvényesíthető legyen. Bár a polgármesterek értelemszerűen csak az önkormányzatok által benyújtott pályázatok értékelésében voltak képesek adekvát választ adni a kérdésre, szinte egyöntetű véleményként jelent meg, hogy a településeken működő civilek, egyházak és gazdasági szereplők is elégedettségről adtak számot a VP keretében benyújtott pályázatok eredményességét illetően.

A tervezett projektek megvalósítása tehát alapvetően kedvező elbírálás alá esett, bár értelemszerűen akadtak olyan problémák, amelyek akadályokat gördítettek a folyamatok útjába, szinte minden esetben sikerült azok megoldása, a negatív hatások kiküszöbölése, vagy csökkentése. Általános véleményként fogalmazódott meg a településvezetők körében, hogy a megvalósítás folyamatában meghatározónak bizonyult, hogy milyen mértékben voltak reálisak a tervek. A kérdésre, miszerint milyen elképzelések vezérelték a források megszerzését, szintén egyhangú válasz érkezett: a képviselőtestület tagjai a pályázatok kiírását megelőzően, majd azt követően is igyekeztek információt szerezni a lakosság köréből arra vonatkozóan, hogy mely

igények jellemzik legnagyobb mértékben a település polgárainak elképzelését, mit szeretnének a helyi lakosok.

A települések vezetői szerint tehát összességében megvalósultak azok a programok, amelyek érdekében a VP által biztosított forrásokra pályáztak. A beszélgetések során több alkalommal megfogalmazódott, hogy a helyi vállalkozások, civil szervezetek, egyházak igényeit is igyekeztek felmérni a döntéshozók, ugyanakkor míg egyes falvakban tökéletes együttműködést sikerült kialakítani, addig más településeken a gazdaság helyi szereplői gyakorlatilag elzárkóztak a közös elvek és gyakorlatok, érdekek mentén történő együttműködés struktúrájának kialakításától. Összefoglalva megállapítható, hogy az önkormányzatok a pályázatok beadását megelőzően igyekeztek tájékozódni a felmerülő igényeket illetően, majd a lehetőségek és az elvárások közötti harmóniára törekedve alakították ki a folyamatokat.

A következő kérdésre, mely szerint a támogatások gazdasági, vagy társadalmi értelemben eredményeztek változást, markáns vélemények fogalmazódtak meg. Bár szinte minden véleményben egyöntetűen fogalmazódott meg, hogy a két terület gyakorlatilag szimbiózisban él egymással, az elméleti és gyakorlati megközelítéseket illetően eltérések voltak tapasztalhatók.

Nagy Marianna véleménye szerint prioritást élvez a társadalmi tényező, mivel a közösség megfelelő működésének alapja a kohézió, amelyre építhető a gazdaság. Amennyiben a társadalom egysége nem valósul meg, a gazdaság szereplői sem lesznek képesek együttműködésre, a két fő cél – a profit megtermelés, valamint a munkavállalók jövedelmezőségének biztosítása – nem valósulhat meg. A kistelepülések lakossága évről évre egyre rosszabb körülmények között él, amelynek fő oka a gazdaság nem megfelelő működése mellett a társadalom összefogásának hiánya. Tapasztalatai szerint az esélyegyenlőség még napjainkban sem valósul meg, az elvek szintjén megfogalmazott, gyakorta törvény és jogszabály által biztosított jogok nem illetnek meg mindenkit. A foglalkoztatás hiányosságainak egyenes következménye az elégedetlenség, amely negatív hatást gyakorol a társadalom működésére. Természetesen fordítottan is igaz a megállapítás, a nem megfelelő attitűdök eredményeképp további problémák merülnek fel.

Véleménye szerint az Európai Unió és Magyarország Kormánya sokat tesz az egyenlőtlenségek megszüntetése érdekében, ugyanakkor a vidékfejlesztés centralizált döntéshozatali folyamatai nehezítik az eredményesség megvalósítását. A LEADER közösségek működését rendkívül jónak ítéli, mivel a szubszidiaritás elve és gyakorlata e területen érvényesül legnagyobb mértékben. Tapasztalatai szerint az a gyakorlat, hogy egy több települést is érintő projektet megelőzően tájékoztatást kapnak annak részleteit illetően, majd az érdekek és elvárások egyeztetése történik meg, nagymértékben növeli a hatékonyságot. A helyi társadalmak szerepe ebben az esetben felértékelődik, a szereplők sokkal inkább sajátjuknak érzik a projekteket, így aktívabban részt vesznek azok megvalósításában.

Más vélemények szerint a gazdaság fejlesztése lehet a társadalmi fejlődés záloga, mivel a fejlődés révén kerülnek megteremtésre azok az értékek, amelyek támogathatják a társadalmi kohézió növekedését. A tapasztalatok szerint azon társadalmi rétegek tagjai, amelyek számára a megélhetés biztosítása is komoly kihívást jelent, kevésbé aktivizálhatók a közösségi célok elérése érdekében. Természetesen nagyobb jelentőséggel bír a társadalom megfelelő működése, ugyanakkor annak anyagi hátterét csak egy stabil, a helyi értékeken alapuló gazdaság képes megteremteni.

A beszélgetések során több esetben is felvetődött, hogy egyre nagyobb jelentőséggel bír a környezeti tényező, amely a gazdaság és a társadalom szempontjait tekintve egyaránt meghatározó szerepet játszik. A klímaváltozás – főképp a vidéki térségek számára – katasztrofális hatást gyakorolhat, mivel a rurális térségek megélhetése nagymértékben az agrárium működésének hatékonyságától függ. A modern technológiák csak részben képesek ellensúlyozni az szélsőséges időjárási jelenségek által okozott károk negatív hatásait, ezzel párhuzamosan értelemszerűen hatást gyakorolnak a társadalom működésére is.

Ecseny polgármestere elmondta, hogy szoros kapcsolatot tart a településen működő civil szervezetekkel, főképp annak érdekében, hogy a közös elképzelések, érdekek mentén valósuljon meg a község működése. A gazdasági társaságok nagymértékben hozzájárulhatnak a társadalom jólétének növekedéséhez, ugyanakkor fontos momentum, hogy az erőforrások hatékony és fenntartható felhasználásával járuljanak hozzá a jövő generációi számára fontos környezetgazdálkodás kialakításához.

Mocsai Tamás, Felsőmocsolád polgármestere kifejtette véleményét, amely szerint a gazdasági eredmények, amelyek a támogatási rendszer révén jöttek létre, csak abban az esetben érnek el valós növekedést, ha párhuzamosan a helyi közösségek épülését is képesek szolgálni. Ezzel párhuzamosan a környezettudatosság, a gazdaság és a társadalom érdekeinek összehangolása is kiemelt szerepet játszik a fenntartható fejlődésben. Nem lehet kétséges, hogy a három terület harmóniájának kialakítása rendkívül nehéz feladat, ugyanakkor abban az esetben, ha nem sikerül megvalósítani, súlyos problémák forrása is lehet. A vidékfejlesztés, az általa nyújtott támogatások, források hasznosulása kizárólag egységes kontextusban értelmezhető, tehát ha egy projekt gazdasági értelemben sikeres, de nem járul hozzá a környezetvédelemhez, nem éri el az elvárt hatást.

A polgármesterek véleménye szerint a támogatások, a vidékfejlesztés eszközei a legtöbb esetben pozitív hatást gyakoroltak gazdasági és társadalmi értelemben egyaránt. A rendezvények, amelyek a források révén kerültek megvalósításra, a közösségépítés meghatározó elemei. Az egyéb, alapvetően a helyi lakosság életkörülményeinek, életminőségének jobbítását szolgáló projektek esetében pedig egyértelműen kimutatható a kedvező társadalmi hatás. A gazdasági eredményesség tekintetében megoszlottak a vélemények, mivel azok megítélése szubjektív. A vidékfejlesztési támogatásokra pályázó gazdasági társaságok a legtöbb esetben képesek megfelelni a társadalmi célok megvalósításának, tehát a fejlesztések révén élhetőbb vidéket, hatékonyabb agráriumot, környezettudatos megoldásokat igyekeznek megvalósítani, ugyanakkor a munkahelyteremtés terén még jelentős hiányosságok figyelhetők meg.

Sajnálatos módon a két tényező gyakorta ellentmondásba kerül egymással, mivel a környezettudatos és gazdasági szempontból kedvező fejlesztések, innovációk, jellemzően az élőlomb, az emberi erőforrás felhasználásának csökkenését eredményezi, amely a munkanélküliség által sújtott területeken további negatív hatásokat képes eredményezni. A különböző tényezők közötti egyensúly megvalósítása komoly kihívás, amelynek az érintettek nem minden esetben képesek megfelelni. Összességében tehát megállapítható, hogy bár a települések vezetői alapvetően kedvező hatásokat tulajdonítanak a vidékfejlesztési támogatásoknak, az általános megítélés meglehetősen ambivalensnek nevezhető.

A következő kérdésben a pályázati rendszer működésének megítélésére kértem a települések vezetőit. E kérdést tekintve is jellemzően kedvező vélemények fogalmazódtak meg, a polgármesterek alapvetően célszerűnek, az elvárásoknak megfelelőnek értékelték a közösségi politika által létrehozott struktúrát. Természetesen hiányosságokra is fény került a beszélgetések során, a bürokratikus elemek, valamint esetenként a transzparencia hiánya is

megfogalmazódott a válaszokban. Bár az Európai Unió vidékfejlesztési politikája, valamint a hozzá kapcsolódó szabályozási rendszer szigorú előírásokat tartalmaz a támogatási források megszerzését célzó projekteket illetően, a beszélgetésekben résztvevők tapasztalatai – főképp a 2010-es évek elején – szerint számos visszaélés is történt a pályázatok esetében.

A pályázati rendszer kommunikációs struktúráját több településvezető is méltatta, elmondásuk szerint rendkívül jó gyakorlat, hogy már az egyes pályázati elemek nyilvánosságra kerülését megelőzően egyeztetések kezdődnek, amelyek során az igények felmérése is megvalósul. Fontos momentum, hogy a települések számára tág lehetőség nyílik arra, hogy testreszabott, az elvárásokhoz és igényekhez alkalmazkodó pályázatokat választhassanak céljaik elérése érdekében. A rendszer informatikai hátterét illetően szintén kedvező vélemények fogalmazódtak meg, a kezelhetőség, az értelmezhetőség és az egyéb, a pályázatok beadását támogató információk nagymértékben hozzájárulnak a sikerekhez.

Mint az a beszélgetések során megfogalmazódott, a településvezetők alapvetően elégedettek a vidékfejlesztési politika elveit és gyakorlatát illetően, ugyanakkor felszínre kerültek hiányosságok is. A következő kérdésben arra kerestem választ, a polgármesterek véleménye szerint mely területeken lenne szükség változásra annak érdekében, hogy a támogatások hatékonysága növekedjen, a kedvező hatások szélesebb rétegeket érinthessenek.

A legtöbb vélemény szerint a szubszidiaritás elvének gyakorlatba történő integrációja jelenthet pozitív változást. A részletes kifejtés szerint a pályázatok megfogalmazását megelőzően szükség lenne széles körű társadalmi egyeztetésre, amelynek során felmérnék az igényeket, így a pályázatok testre szabhatóbbak lennének. Az Európai Unió tagállamai eltérő gazdasági és társadalmi fejlettséggel rendelkeznek, továbbá az egyes régiók, sőt, a megyéken belül is markáns eltérések tapasztalhatók, mind a gazdasági, mind pedig a társadalmi fejlettség terén. Ennek egyenes következménye, hogy más, és más igények jelenhetnek meg, amelyek akár településszinten is értelmezhetők. Természetesen nem lehetséges olyan rendszer kialakítása, amely minden érintett számára maximálisan megfelel, ugyanakkor a jellegzetességek megismerése hozzásegítheti a döntéshozókat ahhoz, hogy minél nagyobb mértékben az elvárásoknak megfelelni képes rendszer alapjait rakják le.

A rurális térségek megélhetésének egyik fő forrása az agrárium, amely azonban az aktuális szabályozás következtében csak kismértékben képes hozzájárulni a vidék megtartó erejének növeléséhez. A kis gazdaságok versenyképessége meg sem közelíti az elvárásokat, a jövedelmezőség aktuális mértéke nem képes arra, hogy a vidéki lakosság számára jólétet biztosítson. A gazdasági kérdések tehát előnyt élveznek a társadalmi aspektusokkal szemben, ugyanakkor a környezeti erőforrások felhasználását illetően is kívánni valót hagynak maguk után. A fenntarthatóság és a környezettudatosság szem előtt tartása gyakorta olyan jelenségeket generál, amelyek a célokkal ellentétes, kontraproduktív folyamatokat indítanak el. Példaként említhető a fenntartható, megújuló energia előállítására irányuló törekvés, amely hazánkban elsődlegesen a biomassza felhasználásában jelenik meg. A bioenergia előállításához szükséges növények azonban aránytalan mértékben használják fel a termőföldek erőforrásait, így károkat okoznak a mezőgazdaság számára.

Megfogalmazódott továbbá, hogy a döntéshozatal folyamatainak decentralizálása nagymértékben felgyorsíthatja a folyamatokat. Előfordult már a tapasztalatok szerint olyan projekt, amely mire a megvalósulás stádiumába került, már idejémultnak bizonyult, elveszítette aktualitását. A központosított döntéshozatal bürokratikus elemei tehát csökkentik a vidékfejlesztési programok hatékonyságát. További javaslatként került megfogalmazásra az önerő biztosításához szükséges források hozzáférhetőségének javítása. Az önkormányzatok, a kisebb vállalkozások, akik számára a vidékfejlesztési támogatásokhoz jutás gyakorlatilag

létkérdés, több esetben azért nem képesek pályázni, mivel nem áll rendelkezésükre a szükséges önerő. Kormányzati források, pénzügyi termékek jelenthetnek megoldást a problémára, amelynek rendszerét kialakítani állami feladat lehet.

Az utolsó kérdésben arra kértem beszélgetőpartnereimet, ítélik meg, a jövőben is részt kívánnak venni a pályázatokon, vagy sem. Kértem továbbá, hogy indokolják meg válaszukat. A megkérdezettek körében egyöntetű válasz volt, hogy a jövőben is részt kívánnak venni a vidékfejlesztési programok keretén belül kiírt pályázatokon, amelyek hozzáférést biztosítanak a fejlesztési forrásokhoz. Elhangzott a beszélgetések során, hogy a kistelepülések, valamint a kisvállalkozások esetében gyakorlatilag az egyetlen olyan lehetőség a közösségi források által biztosított támogatás, amelyek felhasználásával nagyobb volumenű projektek is megvalósíthatók. A társadalmi kohézió növelése, a vidék élhetőségének javítása kiemelt jelentőséggel bír, ennek ellenére a gazdasági szereplők nem biztosítanak lehetőségeket annak megvalósítására.

A közelmúlt eseményei – koronavírus járvány, orosz-ukrán háború, infláció, az energiaválság – tovább nehezítik a társadalom tagjainak helyzetét, ugyanakkor az önkormányzatok és a kisvállalkozások működése is problémákkal terhelt. A válság okozta konfliktusok, problémák megoldása közös érdek, amely azonban csak akkor lehetséges, ha megosztás helyett összefogás lesz jellemző. Az Európai Unió, mint gazdasági és társadalmi közösség már a múltban is komoly erőfeszítéseket tett a vidéki társadalmak felzárkóztatására, amely folyamatnak a jövőben sem szabad megszakadnia.

Az interjúk során megfogalmazott vélemények, javaslatok egyértelműen arra engednek következtetni, hogy a megkérdezett településvezetők pozitívnak értékelik a vidékfejlesztési programokat, ugyanakkor kritikus, de konstruktív, építő jellegű gondolatokat is megfogalmaztak azokkal kapcsolatban. Nem lehet kétséges, hogy az Európai Unió, amely több százmillió polgárának érdekeit hivatott képviselni, jelentős erőfeszítéseket tesz a megfelelő tevékenységek kialakítása érdekében.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A 20. század második felében kezdődő, napjainkban nagymértékben felgyorsult gazdasági és társadalmi változások következtében gyökeresen alakulnak át mindennapjaink. A határok eltűnése, a nemzetköziesedés, a globalizáció felgyorsulása mellett a technológiai fejlődés gyakorol leginkább hatást életünkre, amelynek következtében szemléletváltásra van szükség. A környezetkárosítás mértéke már meghaladja a természet tűrőképességét, a vidék és a városi térségek egyre nagyobb egyenlőtlenségeket mutatnak egymással szemben. Az Európai Unió, mint gazdasági és társadalmi közösség arra törekszik, hogy minden polgára számára biztosítsa a jólétet, a tevékenységek jövedelmezőségét, amelynek következtében a rurális térségek fenyegető veszélyei – elnéptelenedés, elöregedés és elszegényedés – is csökkenthetők.

Az átalakult, napjainkban is folyamatosan változó termelési és fogyasztásszerkezet a gazdaságban is új kihívásokat támaszt, társadalmi értelemben pedig egyre súlyosabb problémákat, kérdéseket vet fel. A technológiai fejlődés mellett a környezettudatosság, továbbá a gazdasági szereplők versenyképessége határozza meg egyes régiók fejlettségét, a lakosság életminőségét, életszínvonalát. A korábban is szembetűnő egyenlőtlenségek ma már feszültségek forrásai, amelyeket tovább erősítenek a társadalmi problémák is. Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája arra törekszik, hogy az egyenlőtlenségek csökkentésén keresztül járuljon hozzá a társadalmi kohézió növekedéséhez, amely több más tényezővel együtt a fenntartható fejlődés záloga.

A vidék, amely a változások következtében nagymértékben veszített megtartóerejéből, éppúgy élni szeretne, mint az urbánus térségek, a lakosság ragaszkodik ahhoz, hogy a tisztes munkája eredményeképp létbiztonsága szavatolt legyen. A vidékfejlesztési politika, amely a kezdetek során elsősorban az agrárium működéséhez szükséges feltételrendszer kialakítását és működtetését hivatott szolgálni, napjainkra már lényegesen nagyobb jelentéstartalommal bír, rendkívül összetett területe lett az uniós politikának. A megváltozott viszonyokhoz való alkalmazkodás azonban nehézségekbe ütközik, mivel a problémák jellege is átalakult, sokkal több és nagyobb kihívással kell szembenézni, ugyanakkor az EU méretéből adódóan nem képes a gyors változások megvalósítására.

A bürokratikus folyamatok szintén gátat szabnak a fejlődésnek, amely szintén a közösség méretéből, továbbá heterogenitásából eredeztethető. Nem lehet kétséges, hogy a tagállamoknak joguk van nemzeti sajátosságuk, identitásuk megőrzéséhez, ugyanakkor a központi irányítás, az egységes uniós fellépés hiányában a problémák megoldása, kezelése nem lehet eléggé hatékony. Bár az Európai Unió Közös Agrár Programjának reformja számos problémára kínál megoldást, az ellentétek, amelyek már a kezdetektől jellemezték az együttműködést, egyre nagyobb mértékben felszínre kerülnek. Meglátásom szerint a KAP újabb reformja jelenthet részben megoldást a problémákra, de kizárólag abban az esetben, ha konszenzuson alapuló, valós megoldásokat kínáló rendszer kialakítását valósítja meg.

Az agrárium életképességének növelése érdekében hozott intézkedések nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, továbbá visszaélésekre is lehetőséget biztosítottak, amelynek eredményeképp a rurális térségek társadalmának életminősége, jövedelmezősége nem javult az elvárt mértékben. A gazdaság egyéb területei, elsősorban a turizmus, is kínál lehetőségeket a vidékfejlesztés terén, ugyanakkor a piacok telítettségének köszönhetően e területen sem történt áttörés. A Vidékfejlesztési Program elveinek gyakorlatba történő átültetése jelenthet megoldást a problémákra, ugyanakkor azok végrehajtása erőteljes kormányzati elköteleződést, magas szintű szakmai irányítást és decentralizált döntéshozatalt igényel. A szubszidiaritás és a

transzparencia elengedhetetlen része a valós fejlődésnek, amelynek következtében a vidék felemelkedése ténylegesen megvalósulhat.

A vidékfejlesztési politika által megfogalmazott elvek – környezettudatos, fenntartható gazdaság kialakítása, a jövedelmezőség és a versenyképesség növelése – a vidéki társadalom megélhetésének és jólétének megvalósítására közös érdek. Az egyenlőtlenségek csökkentése szintén kedvező hatást gyakorol a társadalom működésére, amely az egyensúly és a stabilitás szempontjait figyelembe véve kiemelt jelentőséggel bír. A szakirodalom feldolgozása során tett megállapítások közül meglátásom szerint a tudástőke koncentrációjának növelése, a kompetenciák folyamatos fejlesztése és az innováció jelenthet megoldást a problémákra, adhatnak választ a kérdésekre. A globalizáció folyamatainak negatív hatásait ellensúlyozandó együttműködések, az ellátási láncok kialakítása csak abban az esetben lehetséges, ha azok szereplői partnerként tekintenek egymásra, nem pedig a konkurenciát látják a piac egyéb szereplőiben. Természetesen a piaci verseny szükséges, ugyanakkor napjainkban már léteznek olyan együttműködések, amelyek képesek a problémák megoldására.

Fentiek megvalósítása azonban kizárólag szemléletváltással érhető el, amelyben a kormányzat és az EU döntéshozóinak szerepe megkérdőjelezhetetlen. Véleményem szerint a gazdasági-társadalmi szereplők számára nyújtott információ, ismeretterjesztés jelentős mértékben hozzájárulhat a szemlélet megfelelő irányban történő befolyásolásához, az egyéni és csoportos attitűdök átalakításához. A vidékfejlesztési politika törekvései már tartalmazzák az ilyen irányú tevékenységeket, azonban meglátásom szerint nem elég erőteljesen hangsúlyozzák az együttműködések jelentőségét. Összességében tehát a vidékfejlesztési politika célterületeinek kibővítését, valamint a döntéshozók rugalmasságának növelését tartom szükségesnek a megfelelő irányú és mértékű fejlődés megvalósítása érdekében.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatom témája a vidékfejlesztés, annak Európai unióban jellemző elemei, továbbá a hazai sajátosságai volt, kiemelt figyelemmel annak Somogy megyei kistelepülések életére gyakorolt hatásaira. A vidék fogalmának meghatározása során számos megközelítést láthattunk, amelyek körében egységesen fogalmazódik meg, hogy a rurális térségek saját kulturális, társadalmi értékrend mentén szerveződő területek, amelyekben az agrárium működése meghatározó szerepet játszik. Megfogalmazódott továbbá, hogy a vidéki társadalmak életmód, szociális tényezők tekintetében is sajátosak, amelyek figyelembevétele szükségszerűség abban az esetben, ha azonosítani és kezelni szeretnénk a felmerült problémákat.

A vidékfejlesztés szükségszerűsége a második világháborút követő konjunktúra hatására jelent meg a köztudatban, amikor is az anyagi javak terén egyre nagyobb mértékű eltérések alakultak ki. A gazdasági jelenségek társadalmi következményei, az urbanizáció, a mobilitás nagymértékű növekedése súlyos veszélyeket generált a vidéki társadalmak számára, amelyek a technológiai fejlődés következtében tovább erősödtek. Az európai integráció következtében egyre nagyobb figyelem irányult az egyenlőtlenségek csökkentésére, a vidéki térségek felzárkóztatására. A vidékfejlesztési politika a korai szakaszban elsősorban az élelmiszerbiztonság alapjainak megteremtésére, a piacok stabilizálására törekedett, amelynek eredményeképp az agrárium szereplőinek jövedelmezősége folyamatosan növekedett. A fejlődés következtében újabb és újabb célok fogalmazódtak meg, amelyek elérése egyre nagyobb erőfeszítéseket követelt. Az EU bővítések az új tagállamok vidékfejlesztési igényeinek figyelembevételét várták el, amelynek következtében a terület túl nőtt korábbi határain, az agrárium lehetőségeinek bővítésén túl az egyéb gazdasági és társadalmi fejlődést is előtérbe helyezte.

Magyarország esetében a gazdasági – társadalmi egyenlőtlenségek már korábban kialakultak, ugyanakkor a rendszerváltás irányította rá a figyelmet a problémára, mutatott rá arra, hogy a megváltozott termelési struktúrák, gazdasági jellemzők hatására a vidéki társadalmak megélhetése bizonytalanná vált. Bár a terület jelentősége nem lehet kétséges, a vidékfejlesztés a legtöbb esetben a politikai érdekek érvényesítéséhez szükséges eszközrendszer mentén került kialakításra, amely nem minden esetben szolgálta a vidék érdekeit. A transzparencia hiánya mellett a korrupció, az elhibázott szakmai döntések okozták, hogy az ezredfordulót követően a magyar vidék egyre nagyobb mértékben az egyenlőtlenségek példájává vált, a hazai rurális térségek társadalmának megélhetése veszélybe került.

A Vidékfejlesztési Program szemléletváltást fogalmazott meg, amelyben a korábban eredménytelen, vagy csak minimális kedvező változásokat eredményező eszközök és módszerek reformja mellett paradigmaváltás volt a fő jellemző. A tudástőke koncentrációja mellett a hatékony, teljesítményalapú, az innovatív gondolkodást és cselekvést preferáló elképzelések is megjelentek, amelyek kiegészültek a korszerű menedzsment tudományok által megfogalmazott elvárásokkal, a megvalósításukhoz szükséges útmutatással. Az együttműködések szorgalmazó, az ellátási láncok kialakítását támogató eszközök már a globális gazdaság által okozott problémákra is megoldásokat kínáltak, a határokon átívelő kooperációk pedig a társadalmi kohézió növekedését is támogatták.

A társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése érdekében szintén új szemlélet és gyakorlat kialakítását tűzte zászlajára a VP, amelyben az inklúzió és az integráció meghatározó szerepet játszik. A korábbi gyakorlattal szemben a vidékfejlesztés már nem elsődlegesen a termelést támogató eszközök biztosítását célzó projektek támogatását foglalta magába, sokkal inkább arra

törekedett, hogy az innovatív, a környezettudatos és fenntartható megoldásokat magukban hordozó elképzelések megvalósítását segítse elő.

A statisztikai adatok vizsgálata során megállapítást nyert, hogy Magyarország településszerkezete jellemzően a falvakra és aprófalvakra épül, ugyanakkor a lakosság jelentős hányada él a városokban, térségi központokban. A Somogy megyei kistépülések foglalkoztatási mutatóinak ismertetése során fény derült arra, hogy a kiválasztott falvak az országos mutatóknál kedvezőtlenebb jellemzőkkel bírnak, tehát a helyi társadalmak tagjainak helyzete kedvezőtlen. A kiválasztott települések Vidékfejlesztési Programban történő részvételét taglaló elemzés alapján megállapítást nyert, hogy különböző intenzitás jellemzi azokat.

A szakirodalom áttekintését, valamint a statisztikai adatok ismertetését követően önálló gyakorlati kutatás keretében vizsgáltam, mely attitűdök, tapasztalatok figyelhetők meg a Somogy megyei kistépülések vezetőinek körében a Vidékfejlesztési Programmal kapcsolatosan. A településvezetők alapvetően kedvezőnek ítélik az aktuális politikát, annak támogatási rendszerét, amelynek segítségével képesek olyan gazdasági és társadalmi tevékenységeket finanszírozni, amelyek hozzájárulhatnak a kohézió növekedéséhez, az egyenlőtlenségek csökkentéséhez. Ezzel párhuzamosan azonban építő jellegű kritikát is megfogalmaztak a programokkal kapcsolatosan. Az elméleti ismeretek és gyakorlati tapasztalatok birtokában következtetéseket vontam le, továbbá javaslatokat fogalmaztam meg a vidékfejlesztési politika hiányosságainak kiküszöbölését illetően.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ángyán János (2005): *Agrár – környezetgazdálkodás és vidékfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon*. In: Botár Alexandra (szerk.): *Vidékfejlesztés és az agrárium jövője*. Magyar Természetvédők Szövetsége, Budapest
- Biró Szabolcs- Zubor- Nemes Anna- Hamza Eszter – Vulcz László – Andrew Fieldsend (2020): A Vidékfejlesztési Program 2014- 2020 hatása a mezőgazdasági beruházásokra és a helyi gazdaság erősödésére. In: *Gazdálkodás*. (64.) 4. pp: 305-316.
- Csizmadia Adrián – Bareith Tibor (2022): Somogy megye lakosságának jövedelmi helyzete, 2012- 2019. In: *Területi Statisztika*. (62.) 3. pp. 348-373.
- Dorgai László (2010): *Vidék- és területfejlesztés*. Nyugat- magyarországi Egyetem, Sopron
- Duray Balázs (2016): *Fenntartható turizmus, felelős vidékfejlesztés*. In: Árpási Zoltán – Gurzó Imre (szerk.): *Felelős turizmus*. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Gödöllő
- Farkas Jenő Zsolt – Kovács András Donát (2018): Kritikai észrevételek a magyar vidékfejlesztésről vidékföldrajz szempontjából. In: *Területi Statisztika*. (58.) 1. pp: 57-83.
- Farkas Tibor (2002): Vidékfejlesztés a fejlődélméletek és a fejlesztési koncepciók tükrében. In: *Tér és Társadalom*. (16.) 1. pp: 46-57.
- Fertő Imre – Mizik Tamás (2016): *Agrárgazdaságtan*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Finta István (2015): A vidékfejlesztés lehetséges szerepe és átalakításának várható következményei a magyar fejlesztéspolitika 2014-2020-as időszakában. In: *Comitatus: Önkormányzati Szemle*. (25.9 219. pp: 112-126.
- Finta István (2015): Az integrált terület- és vidékfejlesztés eszközei és korlátai Magyarországon. In: *Tér és Társadalom*. (29.) 1. pp: 132-149.
- Finta István (2020): A vidékfejlesztés lépcsői a rendszerváltástól napjainkig. In: *Tér és Társadalom*. (34.) 4. pp: 172-177.
- G. Fekete Éva (2013): *Integrált vidékfejlesztés*. Miskolci Egyetem, Miskolc
- Hamza Eszter (2021): *A generációváltás kihívásai a mezőgazdaságban*. VIII. Falukonferencia, Konferenciakötet, Pécs
- Jámbor Attila – Mizik Tamás (2014): *Bevezetés a közös agrárpolitikába*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Jámbor Attila (2016): *A mezőgazdasági versenyképesség és az élelmezésbiztonság globális kérdései*. Doktori (PhD) értekezés. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest
- Káposzta József – Némediné Kollár Kitti- Urbánné Malomsoki Mónika – Borbás Péter Dániel (2020): A vidékfejlesztés térbeli változásainak összefüggései. In: *Economica*. (7.) 4. pp: 60-71.
- Kende Tamás (2015): *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*. Wolters Kluwer, Budapest
- Kengyel Ákos (2020): *Kohéziós politika*. In: Kengyel Ákos (szerk.): *Európai Uniók politikák*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Keserű Zsolt – Borovics Attila – Honfy Veronika (2018): Agrárerdészet, a klímatudatos és fenntartható gazdálkodás módja. In: *Debreceni Szemle*. (26.) 1. pp: 76-81.

Kőszegi Irén Rita (2015): Fiatal gazdák induló támogatása alprogram (FIG) bemutatása és főbb eltéréseinek kiemelése a korábbiakban kiírt fiatal gazda pályázatokhoz képest. In: *Economica*. (4.) 2. pp: 168-174.

Kőszegi Irén Rita (2016): *Vidékfejlesztés*. Neumann János Egyetem, Budapest

KSH (2015): *Városok- falvak*. KSH, Budapest

Kulcsár László (2020): Vidékfejlesztés Magyarországon- mérföldkövek egy göröngyös úton. In: *Tér és Társadalom*. (34.) 4. pp: 165-171.

Lipcsei József (2020): Az agrártámogatások és a gabonaágazat jövedelmének összehasonlítása. In: *Economica*. (7.) 2. pp: 31-40.

Lowe, Philip – Phillipson, Jeremy – Proctor, Amy – Gkartzios, Menelaos (2019): Expertise in rural development: A conceptual and empirical analysis. In: *Word Development*. (116.) 4. pp: 28-37.

Luda Szilvia (2012): *Vidékfejlesztés integrált szemléletben*. Doktori (PhD) értekezés, Corvinus Egyetem, Budapest

Marsh, John S. – Swanney, Pamela J. (2019): *Agriculture and the European Community*. Routledge, London

Nemes Gusztáv – Varga Ágnes (2015): *A magyar mezőgazdasági tudásrendszer intézményei és változásai*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest

Nemes Gusztáv (2000): Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája- az integrált vidékfejlesztés lehetőségei. In: *Közgazdasági Szemle*. (XLVII.) 6. pp: 459-474.

Nemes Gusztáv (2003): Vidékfejlesztés és előcsatlakozási felkészülés Magyarországon. In: *Közgazdasági Szemle*. (L.) 1. pp: 56-75.

Patkós Csaba (2014): A LEADER – program Európában és Magyarországon. In: *Educatio*. (23.) 3. pp: 394-402.

Patkós Csaba (2020): A Vidékfejlesztési Program 2014- 2020 – különös tekintettel a LEADER megközelítésre. In: *TÁMOP- MTA- Eszterházy Károly Egyetem*. Eger

Póla Péter (2019): *A vidékfejlesztés helyi erőforrás rendszere*. In: Farkas Jenő Zsolt (szerk.): *Alföldi kaleidoszkóp. A magyar vidék a XXI. században*. MTA KTRTK, Budapest

Rechnitzer János – Smahó Melinda (2011): *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest

Sain Mátyás (szerk., 2005): *Az integrált vidékfejlesztés gyakorlata Magyarországon*. Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság, Budapest

Sánta Ádám Kálmán (2020): A vidékfejlesztés és a turizmus kapcsolatának relevanciája. In: *Jelenkori gazdasági és társadalmi folyamatok*. (XV.) 1-2. pp: 91-109.

Sikos T. Tamás (szerk., 2019): *Az élelmiszer- ellátási láncok sérülékenysége*. Dialóg Campus, Budapest

Szabó Dorottya- Juhász Anikó (2012): A piacok szerepe és lehetőségei a hazai élelmiszer-ellátási láncban. In: *Gazdálkodás*. (56.) 3. pp: 217-230.

Szabó Mátyás (2015): *Az abszorbens országos vidékfejlesztési tervezés megalapozása forгатókönyvekkel*. Doktori (PhD) értekezés, ELTE, Budapest

Szabó Szabolcs (2011): *A vidéki térségek Magyarországon, és azok főbb társadalmi – gazdasági problémái*. In: Szabó Szabolcs (szerk.): *Vidéki térségek Magyarországon*. Trefort Kiadó, Budapest

Sziklai István – Szikra Dorottya (2004): A Strukturális Alapok forrásainak felhasználási lehetőségei a társadalmi befogadási stratégia végrehajtásában. In: *Esély*. 2. pp: 107- 132.

Szili-Fodor Dóra (2011): *LEADER – program tapasztalatai a nyugat- dunántúli régióban*. Doktori (PhD) értekezés, Pannon Egyetem, Keszthely

Vidékfejlesztési Minisztérium (2013): *Vidékfejlesztési Program 3.0*. Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest

Vulcz László (2017): A Vidékfejlesztési Program (2014- 2020) végrehajtásának tapasztalatai. In: *Gazdálkodás*. (61.) 3. pp: 207- 222.

Elektronikus források

NFSZ (2022):

https://nfsz.munka.hu/nfsz/document/2/5/3/8/doc_url/nfsz_stat_telepulessoros_adatok_2019_09.pdf Letöltés ideje: 2022. 10. 23.

Pályázat.gov (2022): https://www.palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso Letöltés ideje: 2022. 10. 23.

Melléklet

1. melléklet

Kérdőív

1. Kérem, mutassa be, a település milyen pályázatot, pályázatokat nyújtott be a VP keretein belül!
2. Milyen eredmények születtek az elbírálás során?
3. Milyen mértékben sikerült a tervezett projektek megvalósítása?
4. Milyen gazdasági, társadalmi változást eredményeztek a támogatások?
5. Milyennek ítéli a pályázati rendszer működését?
6. Véleménye szerint milyen változás eredményezhet nagyobb hatékonyságot a vidékfejlesztés terén?
7. A jövőben is szeretnének részt venni a vidékfejlesztési pályázatokon? Kérem, indokolja válaszát!

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A KAP fejlődésének szakaszai	9
2. ábra: Az EU vidékfejlesztési politikájának kohéziós politikán belüli elhelyezkedése .	11
3. ábra: A vidéki térségek a Területfejlesztési Konceptió stratégiai tervezésében	15
4. ábra: A KAP pillérei	16
5. ábra: A Vidékfejlesztési Program 2014- 2020 forrásainak megoszlása	17
6. ábra: Az alapvető területi funkciók.....	20
7. ábra: Somogy megye népesség és településszerkezete.....	22
8. ábra: A munkavállalói korú lakosság egy főre jutó jövedelmének változásai (2013-2019. millió forint)	24
1. táblázat: Néhány Somogy megyei kistelepülés munkanélküliségi mutatói.....	23
2. táblázat: A vizsgált települések VP pályázatainak száma és eredményei	24

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönöm konzulensemnek, Dr. Szabó Kinga egyetemi docens tanárnőnek a szakdolgozatom elkészítésében nyújtott szakmai segítségét.

Valamint köszönöm a szakdolgozatom elkészítésében nyújtott segítségért Bodrog, Cserénfa, Ecseny, Edde, Fiad, Gige, Kánya és Felsőmocsolád település polgármestereinek a szíves tájékoztatásért és az önzetlen adatszolgáltatásért.

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Nedevis Tamás László
A Hallgató Neptun kódja: W18KO5
A dolgozat címe: A Vidékfejlesztési program tapasztalatai és hatásai Somogy megyei kistérségeken
A megjelenés éve: 2022
A konzulens tanszék neve: Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2022. év október hó 25. nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozat típus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő dolgozat típus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

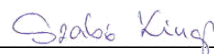
KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

A Nedevics Tamás László (név) (hallgató Neptun azonosítója: W18KO5) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfólió¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2022. év október hó 25. nap

Belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

Diplomadolgozat tartalmi kivonat

A Vidékfejlesztési program tapasztalatai és hatásai Somogy megyei kistéleplüléseken

Készítette

Nedeveics Tamás László

Vidékfejlesztési Agrármérnök szak

Master képzés

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

Belső konzulens: Dr. Szabó Kinga egyetemi docens

Az Európai Unió létrehozásának, működésének fő céljai körében a fenntartható és környezettudatos gazdasági növekedés mellett megfogalmazódik a társadalmi kohézió növelése, az egyenlőtlenségek csökkentése is. A 20. század technológiai fejlődésének köszönhetően a rurális térségek lakossága versenyhátrányba került, amelynek következtében az elnéptelenedés, az elszegényedés és az elöregedés veszélyezteti a vidéki területeket. Az agrárium működése kiemelt szerepet játszik az ellátásbiztonságban, ugyanakkor a vidéki társadalmak jóllétének biztosítása is közösségi prioritás. Az 1980-as évek második felében indult vidékfejlesztési programok különböző okok miatt nem feleltek meg az elvárásoknak, nem képviselték a vidéki térségek társadalmának érdekeit.

A vidékfejlesztési politika meghatározó eleme, a KAP, csak számos reformot követően volt képes megoldásokat kínálni a vidék problémáira, mivel a kezdeti próbálkozások szinte kizárólag a termelékenység növekedésére koncentráltak, a környezeti és emberi tényezőt figyelmen kívül hagyták. Magyarország EU csatlakozását megelőzően gyakorlatilag csak az adminisztratív, integrált fejlesztési projektek voltak jellemzők, amelyek szintén nem voltak képesek a vidék felzárkóztatására, a már korábban megjelent egyenlőtlenségek csökkentésére. A 2004- 2014 között lezajlott programok sem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, a szakpolitikai döntések hiányosságai mellett a szubszidiaritás és a transzparencia hiánya okozott problémát, továbbá a fejlesztések révén a vidéki társadalmak jelentős szegmenseinek életében markáns kedvező változás nem következett be.

A 2014-2020 között zajló Vidékfejlesztési Program már új szemlélet mentén igyekezett a gazdasági fejlődés és a társadalmi kohézió megvalósítására, a környezettudatosság mellett a kisvállalkozások támogatása került előtérbe. A tudástőke koncentrációjának növelése mellett a versenyképesség javítása volt a VP fő célja, ezzel párhuzamosan pedig az ellátási láncok kialakítása és a társadalmi befogadás növelése élvezett előnyöket a programban. Munkám gyakorlati szakaszában a statisztikai adatok vizsgálatát és elemzését követően Somogy megyei kistérségek vezetőivel készítettem interjút, amelyben a VP tapasztalatainak, eredményességének megítélésére kértem őket. A beszélgetések során alapvetően kedvező vélemények fogalmazódtak meg, ugyanakkor a településvezetők véleménye szerint a fejlesztési források biztosítása, továbbá a bürokrácia csökkentése terén akad még tennivaló.